

Beoordeling van de meerwaarde van LEADER

Richtsnoeren

Mei 2024

*This document contains the translation of the guidelines ‘**Assessing the added value of LEADER**’ of July 2024. The translation is intended to make the guidelines more helpful and accessible to different stakeholders. The translated document has not been subject to a layout and editorial check, and so the European Evaluation Helpdesk for the CAP makes no claims, promises, or guarantees about the accuracy, completeness, or adequacy of the translation and expressly disclaims liability for any errors or omissions in the translated content. The final reference text is the English version of the guidelines document, available at [this link](#).*

For any use outside of its original intent, or any modifications made to the content of the guidelines, prior written permission must be obtained from the European Evaluation Helpdesk for the CAP. Commercial use of this material is strictly prohibited. Please contact: evaluation@eucapnetwork.eu for any questions in this respect.

Copyrightvermelding

© Europese Unie, 2024

Overname met bronvermelding toegestaan.

Aanbevolen citaat:

EUROPESE COMMISSIE — Directoraat-generaal Landbouw en Plattelandsontwikkeling — Eenheid A.3 (2024): Richt snoeren. Beoordelen van de toegevoegde waarde van LEADER.

Afwijzing van aansprakelijkheid:

De in dit rapport beschreven informatie en standpunten zijn die van de auteur(s) en geven niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt van de Europese Commissie weer. De Commissie garandeert de juistheid van de gegevens in dit verslag niet. De Commissie noch enige persoon die namens de Commissie optreedt, kan aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de in dit rapport opgenomen informatie.

De Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB is verantwoordelijk voor het ondersteunen van monitoring- en evaluatieactiviteiten op het niveau van de EU en de lidstaten. De helpdesk werkt onder leiding van eenheid A.3 (Beleidsprestaties) van DG AGRI van de Europese Commissie (EC). De Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB ondersteunt alle belanghebbenden bij evaluaties, met name DG AGRI, nationale autoriteiten, beheersautoriteiten en beoordelaars, door passende methoden en instrumenten te ontwikkelen en te verspreiden; door goede praktijken te verzamelen en uit te wisselen; en door middel van capaciteitsopbouw en communicatie met netwerkleden over onderwerpen die met evaluatie verband houden.

Aanvullende informatie over de activiteiten van de Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB is beschikbaar op internet via de Europa-server <https://eu-cap-network.ec.europa.eu/support/evaluation>.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Deel I - Context	4
1 Overzicht van de meerwaarde van LEADER als concept.....	5
Deel II - Operationalisering van het concept van de meerwaarde van LEADER en de componenten ervan	10
2 Hoe kan het concept van de meerwaarde van LEADER operationeel worden gemaakt?.....	11
3 Waarmee moet rekening worden gehouden bij de ontwikkeling van een kader voor de evaluatie van de meerwaarde van LEADER?.....	19
Deel III - Voorgesteld evaluatiekader	23
4 Ontwikkeling van een mogelijk evaluatiekader voor het beoordelen van de meerwaarde van LEADER.....	24
5 Vaststelling van de belangrijkste onderdelen van het voorgestelde evaluatiekader	26
6 Een overzicht krijgen van de beschikbare gegevens/informatiebronnen	38
Deel IV - Interpretatie van de resultaten	41
7 Hoe moeten de resultaten van de evaluaties van de meerwaarde van LEADER worden geïnterpreteerd?	42
Beschikbaar gesteld in afzonderlijke documenten:	
Bijlage 1	Fiches voor de indicatoren van de meerwaarde van LEADER
Bijlage 2	Voorbeeld van de monitoringdatabank op LAG-niveau
Bijlage 3	Factoren die het meten van de meerwaarde van LEADER vergemakkelijken of belemmeren
Bijlage 4	Voorbeeld van de koppeling van de LEADER-beginselen aan de componenten van de meerwaarde van LEADER
Bijlage 5	Gedetailleerd evaluatiekader (met aanvullende indicatoren)
Bijlage 6	Voorbeelden van het gebruik van het voorgestelde evaluatiekader
Bijlage 7	Werkdefinities en woordenlijst
Bijlage 8	Verwijzingen

Tabellen

Tabel 1. Lijst van elementen van de component “verbeterd sociaal kapitaal” van de meerwaarde van LEADER met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen	12
Tabel 2. Lijst van elementen van de component “verbeterde governance” van de meerwaarde van LEADER met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen	14
Tabel 3. Lijst van elementen van de component “betere resultaten en effecten” van de meerwaarde van LEADER, met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen	16
Tabel 4. Voorbeeld van het evaluatiekader voor verbeterd sociaal kapitaal	27
Tabel 5. Voorbeeld van het evaluatiekader voor betere governance.....	30
Tabel 6. Voorbeeld van het evaluatiekader voor betere resultaten en effecten	34
Tabel 7. Voorbeeld van het evaluatiekader voor structurele veranderingen	37
Tabel 8. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot netwerken?	42
Tabel 9. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot lokale governance?	45
Tabel 10. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de sterkere hefboomwerking?	48
Tabel 11. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de capaciteit van LEADER om structurele veranderingen in het LAG-gebied teweeg te brengen?	50

Figuren

Figuur 1. Meerwaarde van LEADER.....	8
Figuur 2. Stappen naar structurele veranderingen in LAG-gebieden.....	9
Figuur 3. Algemene structuur van het evaluatiekader	25

Lijst van afkortingen

BA Beheersautoriteit

BO	Betaalorgaan
CLLD	Vanuit de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling
DG AGRI	Directoraat-generaal Landbouw en Plattelandsontwikkeling
EFRO	Europees Fonds voor regionale ontwikkeling
EIP-OG	Operationele groep EIP
Elard	Europese LEADER-vereniging voor plattelandsontwikkeling
Elfpo	Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling
ENPO	Europees netwerk voor plattelandsontwikkeling
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
GLB	Gemeenschappelijk landbouwbeleid
GME	Gegevens voor monitoring en evaluatie
KPME	Kader voor prestatie-monitoring en -evaluatie
LAG	Lokale actiegroep
LEADER	Europees subsidieprogramma voor vanuit de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling op het platteland (<i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i>)
NN	Nationaal GLB-netwerk
NTd	Diversiteit van het netwerk
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PILA	Prestatie-index van de LEADER-aanpak
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
POS	Plaatselijke ontwikkelingsstrategie
SF	Succesfactor
SGP	Strategisch GLB-plan

SNA Sociale-netwerkanalyse

TWG Thematische werkgroep

Dankbetuigingen

Deze richtsnoeren zijn ontwikkeld door de evaluatiedeskundigen Costas Apostolopoulos, Julia Marosek, Marili Parissaki, Elena Pisani, Kim Pollermann, Sari Rannanpää, Annette Aagaard Thuesen, Paola Torcia, Carlotta Valli, Neringa Viršilienė, met waardevolle bijdragen van leden van de thematische werkgroep die door de evaluatiehelpdesk is opgericht voor het opstellen van deze richtsnoeren. De thematische werkgroep en de raad van belanghebbenden bestonden in totaal uit meer dan negentig leden, waaronder beoordelaars, beheersautoriteiten, onderzoekers, nationale GLB-netwerken, de Elard, LAG's en vertegenwoordigers van DG Landbouw en Plattelandsontwikkeling (DG AGRI).

Vertegenwoordigers van DG AGRI hebben toegezien op de samenhang van de richtsnoeren met het beleidskader van de EU.

De thematische werkgroep werd gecoördineerd door de Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB onder leiding van Valdis Kudiņš.

Brigit Zomer en Margherita Sforza hebben de ontwikkeling ondersteund en de kwaliteit en de visuele presentatie van de definitieve richtsnoeren gewaarborgd.

Inleiding

Het LEADER-programma ¹ voor vanuit de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling (CLLD) wordt al meer dan dertig jaar in de Europese Unie (EU) uitgevoerd. Het toepassingsgebied en de instrumenten ervan zijn in de loop van meerdere programmeringsperioden steeds verder uitgebreid. Volgens de studie waarin de uitvoering van LEADER in de hele EU gedurende de programmeringsperiode 2014-2020 werd geëvalueerd ², is de LEADER-aanpak voor lokale ontwikkeling doeltreffend gebleken voor het bewerkstelligen van gerichte economische ontwikkeling, het versterken van sociale structuren en capaciteiten en het verbeteren van de lokale governance. Ook was er sprake van een goede samenhang met andere beleidsmaatregelen. Dit wordt ook erkend in de verordening inzake de strategische GLB-plannen ³. Bijgevolg blijft de toepassing van LEADER in de periode 2023-2027 verplicht voor activiteiten van het interventietype “samenwerking”, met een minimumtoewijzing van 5 % van de totale bijdrage uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo) aan het strategisch GLB-plan.

Hoewel er ruime ervaring is met de beoordeling van LEADER, hebben zich voortdurend uitdagingen voorgedaan bij het bepalen van de meerwaarde ervan. Dit werd benadrukt in het speciaal verslag van de Europese Rekenkamer over LEADER ⁴, waarin werd geconcludeerd dat LEADER de lokale betrokkenheid bevordert, maar dat de extra voordelen nog altijd onvoldoende zijn aangetoond. In het verslag wordt er ook op gewezen dat de GLB-indicatoren geen zinvolle beoordeling van de kosten en baten van de LEADER-aanpak mogelijk maken. Voor de programmeringsperiode 2023-2027 wordt een grotere hoeveelheid indicatoren over lokale actiegroepen (LAG's) en hun activiteiten verzameld ⁵.

Het **doel** van deze richtsnoeren is inzicht te bieden in de achtergrond van en de beweegredenen voor de beoordeling van de meerwaarde van LEADER in het kader van de strategische GLB-plannen 2023-2027, en daarnaast een voorbeeld te geven van een evaluatiekader voor de praktische toepassing daarvan. Het evaluatiekader is gebaseerd op de veronderstelling dat de LEADER-aanpak een toegevoegde waarde

¹ Volgens de definities in artikel 3 van [Verordening \(EU\) 2021/2115](#) wordt onder Leader verstaan: vanuit de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling als bedoeld in artikel 31 van [Verordening \(EU\) 2021/1060](#). In de rest van dit document wordt daarom alleen nog maar gesproken over Leader.

² CCRI, OIR, ADE (2021). [Evaluation support study on the impact of LEADER on balanced territorial development](#).

³ Overweging 93 van [Verordening \(EU\) 2021/2115](#).

⁴ Europese Rekenkamer (2022). Leader en vanuit de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling — Plaatselijke betrokkenheid bevordert, maar extra voordelen nog altijd onvoldoende aangetoond. Speciaal verslag 10/2022, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, <https://data.europa.eu/doi/10.2865/097605>.

⁵ Artikel 14 en bijlage VII bij [Uitvoeringsverordening \(EU\) nr. 2022/1475 van de Commissie](#).

kan bieden — dat wil zeggen voordelen kan opleveren (niet per se financiële voordelen) die opwegen tegen de extra kosten die gepaard gaan met de toepassing van deze methode — en dat deze toegevoegde waarde uit drie hoofdcomponenten bestaat: verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten van projecten die in het kader van de plaatselijke ontwikkelingsstrategieën worden uitgevoerd. Dit concept van de meerwaarde van LEADER werd voor het eerst beschreven in eerdere richtsnoeren van het Europees netwerk voor plattelandontwikkeling (ENPO) (2017) ⁶.

De **doelgroep** van deze richtsnoeren zijn voornamelijk de beheersautoriteiten voor het GLB en de beoordelaars van de strategische GLB-plannen, met name degene die zich specifiek bezighouden met het toezicht op de uitvoering en de evaluatie van LEADER en de meerwaarde ervan. Met behulp van deze richtsnoeren moeten zij in staat zijn een passend evaluatiekader voor de meerwaarde van LEADER te ontwikkelen, relevante indicatoren te kiezen uit de uitgebreide verzameling van indicatoren die in detail worden gepresenteerd, de nodige databanken en andere voorzieningen voor het verzamelen van informatie op te zetten en de resultaten van de monitoringactiviteiten en evaluaties te interpreteren. De richtsnoeren zijn ook van belang en nuttig voor andere belanghebbenden, met name de LAG's, bij het verzamelen van gegevens, het toezicht op de uitvoering en de beoordeling van de meerwaarde van LEADER op lokaal niveau, alsook voor degenen die LAG's ondersteunen of anderszins met LAG's samenwerken.

Hoewel deze richtsnoeren niet-bindend zijn, zijn zij **gebaseerd op de huidige EU-wetgeving**, met name de uitvoeringsverordening ⁷, waarin wordt bepaald dat de meerwaarde van LEADER een van de aspecten is die door de lidstaten moeten worden beoordeeld. Met het oog hierop bieden de richtsnoeren de lidstaten opties voor de evaluatie van de meerwaarde van LEADER, die kunnen worden aangepast aan hun specifieke context, evaluatiebehoefte en de interventielogica en uitvoering van hun strategische GLB-plannen.

De richtsnoeren bestaan uit vier delen:

Deel I geeft een beschrijving van de context en een kort overzicht van het concept van de meerwaarde van LEADER.

Deel II beoogt het concept van de meerwaarde van LEADER te operationaliseren, zodat het kan worden gebruikt als basis voor de ontwikkeling van het evaluatiekader.

⁶ The European Evaluation Helpdesk for Rural Development, (2017). [Guidelines: Evaluation of LEADER/CLLD](#).

⁷ Artikel 2, punt d), van [Verordening \(EU\) 2022/1475](#).

Ook wordt ingegaan op de overwegingen die spelen bij de ontwikkeling van een evaluatiekader.

Deel III biedt een voorbeeld van het evaluatiekader voor de beoordeling van de meerwaarde van LEADER. Er wordt een voorbeeld van een evaluatiekader voor elke component van de meerwaarde van LEADER en de elementen daarvan uitgewerkt, met inbegrip van evaluatievragen, relevante succesfactoren en gerelateerde output-, resultaat- en impactindicatoren. Er wordt ook aandacht besteed aan gegevensbronnen die verband houden met het voorgestelde voorbeeld voor een evaluatiekader.

Deel IV biedt inzicht in wat in aanmerking moet worden genomen bij de interpretatie van de informatie die wordt geboden door de indicatoren betreffende de meerwaarde van LEADER en daarmee samenhangende succesfactoren, om de evaluatievragen goed te kunnen beantwoorden.

De **acht bijlagen** bij de richtsnoeren bieden praktische hulpmiddelen die kunnen worden gebruikt bij de analyse van de meerwaarde van LEADER, bijvoorbeeld:

- gedetailleerde fiches voor elke indicator in het voorgestelde evaluatiekader (bijlage 1);
- voorbeelden van de monitoringdatabank op LAG-niveau (bijlage 2);
- factoren die het meten van de meerwaarde van LEADER vergemakkelijken en belemmeren (bijlage 3); en voorbeelden van hoe LEADER-beginselen kunnen worden gekoppeld aan componenten van de meerwaarde (bijlage 4);
- een gedetailleerd evaluatiekader met aanvullende indicatoren voor de verschillende elementen van de meerwaarde van LEADER (bijlage 5);
- voorbeelden die laten zien hoe het in deze richtsnoeren voorgestelde evaluatiekader in de praktijk kan worden toegepast (bijlage 6);
- werkdefinities (bijlage 7) en verwijzingen naar de in dit document gebruikte informatiebronnen (bijlage 8).

Deel I

Context

1 Overzicht van de meerwaarde van LEADER als concept

Dit hoofdstuk heeft tot doel een beschrijving te geven van de belangrijkste componenten van het concept van de meerwaarde van LEADER en de processen die het genereren van meerwaarde mogelijk maken, zoals deze werden gedefinieerd in de programmeringsperiode 2014-2020. Het legt de basis voor de operationalisering van dit concept voor de periode 2023-2027, in hoofdstuk 2.

In de programmeringsperiode 2023-2027 wordt naar de meerwaarde van LEADER verwezen in EU-verordeningen, met name in Uitvoeringsverordening (EU) 2022/1475, waarin wordt bepaald dat de meerwaarde van LEADER een van de aspecten is die moeten worden beoordeeld, voor zover relevant. In dezelfde verordening worden de gegevens voor monitoring en evaluatie afgestemd op de drie componenten van de meerwaarde van LEADER (verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten)⁸. Van de lidstaten wordt ook verwacht dat zij in de strategische GLB-plannen een beschrijving geven van de verwachte meerwaarde van de LEADER-aanpak en van de wijze waarop de beginselen ervan worden toegepast⁹.

De werkdefinitie van de meerwaarde van LEADER is het resultaat van de werkzaamheden van een thematische werkgroep van de evaluatiehulpdesk in 2017 en is een niet-bindend concept. Ze wordt gedefinieerd als **de voordelen die worden verkregen door de correcte toepassing van de LEADER-methode, vergeleken met de voordelen die zonder toepassing van deze methode zouden zijn verkregen**. De LEADER-methode bestaat uit de gecombineerde toepassing van zeven beginselen: 1) een bottom-upbenadering; 2) een gebiedsgebonden aanpak; 3) lokale partnerschappen (bv. LAG's); 4) een geïntegreerde en multisectorale strategie; 5) innovatie; 6) netwerkvorming; 7) territoriale samenwerking¹⁰. Deze beginselen hangen nauw met elkaar samen. Het is moeilijk voor te stellen dat één enkel beginsel (bv. de multisectorale strategie) zijn potentieel zou waarmaken als de andere beginselen zouden worden verwaarloosd.

⁸ Bijvoorbeeld gegevens over governance, gegevens die relevant zijn voor het sociaal kapitaal (netwerken, gezamenlijk uitgevoerde projecten enz.) en gegevens die relevant zijn voor de resultaten (projectdoelstellingen en bijdrage aan de resultaatindicatoren).

⁹ [Uitvoeringsverordening \(EU\) 2021/2289 van de Commissie](#).

¹⁰ Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de zeven beginselen, zie EU CAP Network, (2023), LEADER explained, https://eu-cap-network.ec.europa.eu/networking/leader/leader-explained_en. Laatst geraadpleegd op 7 augustus 2023.

Volgens de werkdefinitie 2014-2020 maakt de meerwaarde van LEADER een integraal deel uit van LEADER en vormt deze een combinatie van drie componenten: verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten.

Verbeterd sociaal kapitaal is een multidimensionaal concept dat aspecten van maatschappelijke organisatie omvat, zoals netwerken, normen en sociaal vertrouwen, die coördinatie en wederzijds voordelige samenwerking vergemakkelijken. Elementen van verbeterd sociaal kapitaal zijn onder meer gedeelde mentale modellen en overtuigingen, wederzijdse ondersteuning en vertrouwen, verbeterde kennis, gedeelde vaardigheden en capaciteiten, en geconsolideerde netwerken.

Betere governance heeft betrekking op zowel lokale als multi-level governance. Multi-level governance omvat meer specifiek de horizontale en verticale interactie tussen gouvernementele en niet-gouvernementele belanghebbenden (belanghebbenden bij LEADER) die betrokken zijn bij de uitvoering van LEADER op EU-, nationaal, regionaal en lokaal niveau. Tot de elementen van betere governance behoren de betrokkenheid van belanghebbenden bij de besluitvorming en het vermogen om publieke en private middelen te beheren. Dit omvat ook samenwerking op lokaal niveau, bijvoorbeeld binnen LAG's en tussen LAG's en de lokale gemeenschap, en de interactie tussen verschillende bestuurslagen (verticaal), bv. tussen de BA/het BO, LAG's en het nationale GLB-netwerk.

Betere resultaten en effecten van de uitvoering van het programma/de strategie door toepassing van de LEADER-methode om in te spelen op lokale behoeften en bij te dragen aan de doelstellingen van het GLB op EU-, nationaal en regionaal niveau. Betere resultaten en effecten betekenen in dit geval dat het type en de kwaliteit van de in het kader van LEADER uitgevoerde projecten verschillen van die welke in het kader van andere programma's/interventies worden of kunnen worden uitgevoerd. Deze kunnen tot uitdrukking komen in een groter hefboomeffect, duurzamere projecten, innovatievere projecten en nieuwe projectpromotoren, alsook in grotere synergieën tussen projecten.

Naast deze drie componenten wordt het concept van de meerwaarde van LEADER ook gekenmerkt door drie faciliterende processen, processen die het genereren van toegevoegde waarde door de toepassing van de LEADER-methode gemakkelijker maken.

Deze drie onderling verbonden faciliterende processen die in het kader van LEADER toegevoegde waarde genereren, zoals figuur 1 laat zien, zijn:

1. **Uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie**, d.w.z. de operationalisering in de vorm van projecten en de resultaten en effecten ervan.

Zo leidt de uitvoering van de strategie op basis van het bottom-upbeginsel van LEADER tot interactie tussen actoren, waardoor vertrouwen wordt opgebouwd, wat op zijn beurt bijdraagt tot de versterking van het sociaal kapitaal. Een ander voorbeeld is het partnerschapsbeginsel dat wordt toegepast bij de ontwikkeling en uitvoering van de strategie, op basis waarvan lokale actoren worden betrokken bij de besluitvorming, wat weer bijdraagt tot een betere lokale governance. De uitvoering van de strategie leidt bijvoorbeeld ook tot resultaten zoals nieuwe banen, nieuwe ondernemingen, diensten enz., die aansluiten op de lokale behoeften dankzij de gebiedsgebonden aanpak die een beginsel van de LEADER-methode is.

2. **Het uitvoeringsmechanisme voor strategische GLB-plannen en LAG's**, d.w.z. bepalingen van de EU-verordeningen, de regels, procedures en administratieve regelingen die ervoor zorgen dat de doelstellingen van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie worden vertaald in concrete acties.

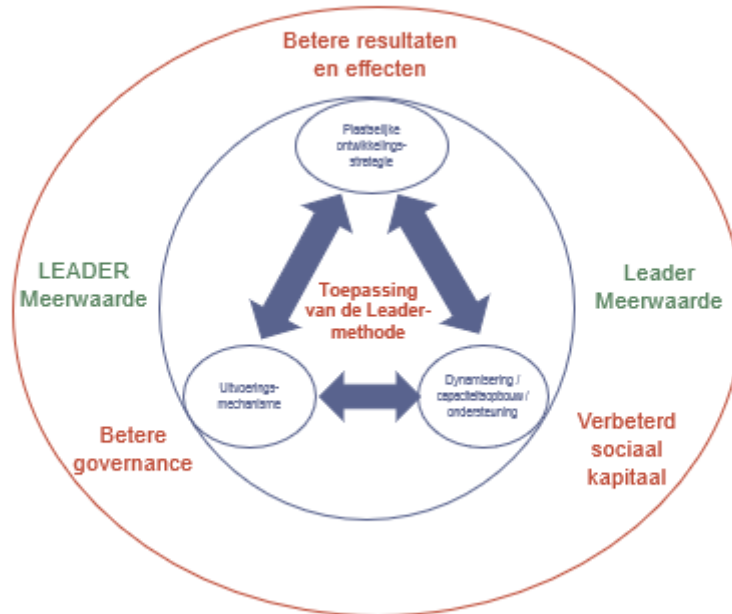
Zo stimuleren de selectiecriteria die deel uitmaken van het uitvoeringsmechanisme de totstandkoming van innovatieve projecten (betere resultaten) op basis van de LEADER-beginselen van multisectoriële of territoriale samenwerking. Een ander voorbeeld is de betrokkenheid van relevante actoren bij het partnerschap, wat bijdraagt tot een betere lokale governance.

3. **Steun voor dynamisering/capaciteitsopbouw**, die enerzijds het vermogen van LAG's omvat om lokale actoren te stimuleren (d.w.z. al hun activiteiten die niet rechtstreeks verband houden met een project, maar gericht zijn op het vergroten van het bewustzijn, de paraatheid, de samenwerking en de netwerkcapaciteit van de lokale bevolking om hen te laten bijdragen aan de ontwikkeling van hun gebied); en anderzijds steun die de beheersautoriteit (rechtstreeks of via het nationale GLB-netwerk) verleent om de begunstigden aan te moedigen en in staat te stellen deel te nemen aan LEADER, alsook steun voor capaciteitsopbouw aan LAG's om hen beter in staat te stellen de plaatselijke strategie overeenkomstig de LEADER-methode uit te voeren.

Zo kunnen LAG's gebruikmaken van dynamiseringsactiviteiten die erop gericht zijn nieuwe projectpromotoren in staat te stellen LEADER-financiering aan te vragen, wat een hefboomeffect heeft en bijdraagt tot betere resultaten. Een ander voorbeeld zijn dynamiseringsactiviteiten die de contacten tussen belanghebbenden bevorderen en de lokale identiteit versterken en zo bijdragen tot verrijking van het sociaal kapitaal.

Figuur 1. Meerwaarde van LEADER

Bron: in aangepaste vorm overgenomen van de evaluatiehulpdesk voor plattelandsontwikkeling (2017).

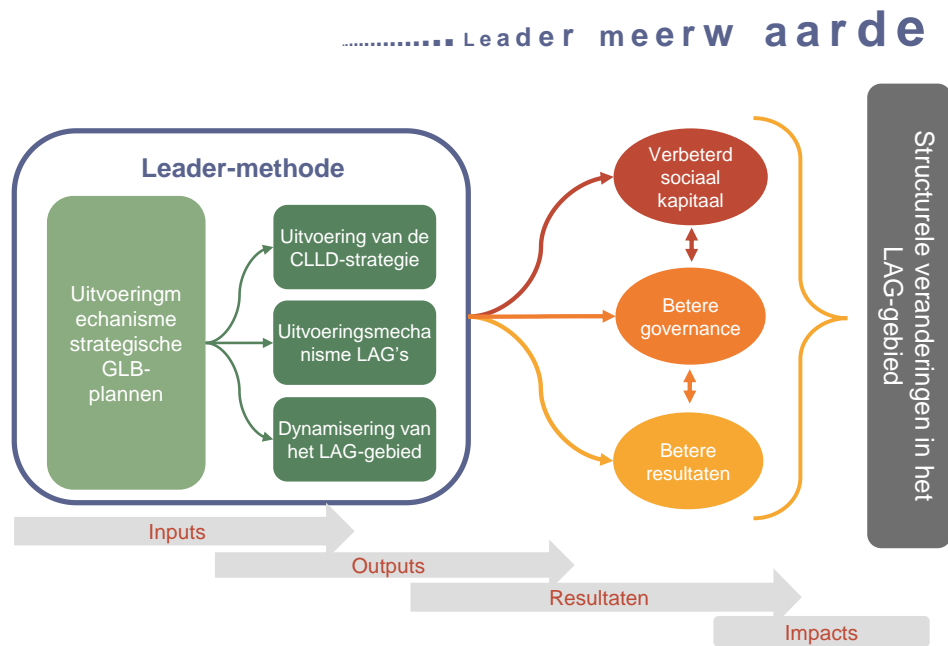
In bijlage 4 worden meer voorbeelden gegeven van de verbanden tussen de beginselen die bij de LEADER-methode worden toegepast en de meerwaarde die door middel van de faciliterende processen wordt gecreëerd, zoals weergegeven in figuur 1.

Het visualiseren van de verbanden tussen de zeven LEADER-beginselen en de componenten van de meerwaarde van LEADER voor een bepaalde lidstaat of LAG kan nuttig zijn om de activiteiten van LAG's en andere LEADER-belanghebbenden die de creatie van meerwaarde in het kader van LEADER ondersteunen, nauwkeurig in kaart te brengen. Het kan ook beoordelaars helpen om de interventielogica te reconstrueren en evaluatiekaders te ontwikkelen voor de beoordeling van de meerwaarde van LEADER.

Alle drie de onderling verbonden faciliterende processen, d.w.z. de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie, het uitvoeringsmechanisme en de verleende steun voor dynamisering/capaciteitsopbouw, genereren toegevoegde waarde in de vorm van verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten. De combinatie hiervan leidt tot structurele veranderingen in LAG-gebieden (zie onderstaande figuur).

Figuur 2. Stappen naar structurele veranderingen in LAG-gebieden

Bron: in aangepaste vorm overgenomen van de evaluatiehulpdesk voor plattelandsontwikkeling (2017).

Onder structurele veranderingen, zoals gedefinieerd in de richtsnoeren van 2017, worden veranderingen verstaan die beantwoorden aan de behoeften van specifieke delen van de bevolking en het gebied als geheel, en die rekening houden met de mondiale aspecten van lokale ontwikkeling, zoals klimaatverandering, de productiviteit van hulpbronnen, milieuvriendelijke productiepatronen, demografische ontwikkelingen, migratie en sociale cohesie.

Deel II

Operationalisering van het concept van de meerwaarde van LEADER en de componenten ervan

2 Hoe kan het concept van de meerwaarde van LEADER operationeel worden gemaakt?

Dit hoofdstuk beoogt werkdefinities te geven van de drie componenten van de meerwaarde van LEADER en de verschillende elementen ervan te beschrijven, ten behoeve van evaluaties in de periode 2023-2027. Ook wordt gekeken naar de gecombineerde bijdrage van deze drie componenten aan structurele veranderingen in LAG-gebieden. Voorts worden voorbeelden gegeven van hoe deze elementen operationeel kunnen worden gemaakt, d.w.z. hoe ze in de praktijk moeten worden geanalyseerd. Zie ook bijlage 7 voor werkdefinities.

De huidige richtsnoeren zijn het resultaat van besprekingen met deskundigen waarbij het vorige concept van de meerwaarde van LEADER en de componenten ervan zijn geanalyseerd, met inbegrip van een inventarisatie van de factoren die de meting ervan vergemakkelijken of belemmeren (zie bijlage 3 voor deze laatste aspecten).

Als resultaat van deze werkzaamheden worden in deze richtsnoeren **werkdefinities voor de componenten van de meerwaarde van LEADER** voorgesteld als basis voor de verdere ontwikkeling van het evaluatiekader voor de periode 2023-2027. Tegelijkertijd bestaat elke component van de meerwaarde uit een aantal elementen. Voor elk van deze elementen bieden de volgende tabellen tal van ideeën voor de operationalisering van de elementen van de meerwaarde van LEADER, zodat **belanghebbenden bij het ontwerpen van hun evaluatiekaders de ideeën kunnen kiezen die het beste passen bij hun situatie/behoefte**.

2.1. Verbeterd sociaal kapitaal (werkdefinitie)

Verbeterd sociaal kapitaal ¹¹ bij de toepassing van LEADER omvat netwerken, wederzijds vertrouwen en gedeelde mentale modellen en overtuigingen die hoogwaardige samenwerking binnen en tussen LAG-gebieden bevorderen.

¹¹ Het is goed te beseffen dat er niet één algemeen aanvaarde interpretatie van sociaal kapitaal bestaat. De reden hiervoor is dat sociaal kapitaal om inhoudelijke en ideologische redenen geen duidelijke en onbetwiste betekenis heeft. Scrivens, K. en C. Smith (2013), "Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement", OECD Statistics Working Papers, nr. 2013/06, OECD Publishing, Parijs. https://www.oecd-ilibrary.org/economics/four-interpretations-of-social-capital_5jzbcx010wmt-en.

Tabel 1. Lijst van elementen van de component “verbeterd sociaal kapitaal” van de meerwaarde van LEADER met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen

Elementen	Beschrijving	Voorbeelden van operationalisering
Structurele elementen		
Netwerken	<ul style="list-style-type: none"> Groepen van onderling afhankelijke actoren en hun onderlinge relaties. Geconsolideerde netwerken en samenwerking tussen de betrokken LEADER-belanghebbenden, met inbegrip van interregionale en transnationale samenwerkingsprojecten. Kwaliteit van de interacties binnen en buiten het netwerk, bv. gehoord worden, wederzijds begrip, oplossen van conflicten, nuttige contacten, bindend sociaal kapitaal (d.w.z. enkel relaties tussen actoren die tot eenzelfde categorie behoren), overbruggend sociaal kapitaal (d.w.z. relaties tussen actoren die tot verschillende categorieën behoren) en verticaal sociaal kapitaal (d.w.z. relaties tussen actoren die tot verschillende hiërarchische niveaus behoren), alsook negatief sociaal kapitaal (d.w.z. relaties die schadelijk zijn voor de sociale cohesie, een belemmering vormen voor sociale inclusie en leden van het netwerk eerder verdelen dan verenigen). 	<ul style="list-style-type: none"> Analyse van de diversiteit van de LAG-leden. Breng de interacties binnen en buiten de LAG-netwerken in kaart en beoordeel de kwaliteit ervan. Onderzoek waar er sprake is van verbeterde relaties/sociale interactie tussen leden van de lokale gemeenschap in het LAG-gebied, op basis van de lokale identiteit en/of een collectief belang. Breng gezamenlijke projecten en de typologie/verscheidenheid van de deelnemers in kaart. Onderzoek of leden van de lokale gemeenschap na hun deelname aan LEADER beter in staat zijn zich in sociale groepen te organiseren. Onderzoek of nieuwe lokaal ondersteunde netwerken baat hebben gehad bij de vorming van LAG-netwerken. Analyseer de frequentie en de kwaliteit van de interacties (d.w.z. of deze tot echte samenwerkingsverbanden en gezamenlijke acties leiden en niet uitsluitend tot vergaderingen) van LAG-leden onderling en van LAG-leden met andere actoren op verschillende besluitvormingsniveaus (andere nationale en transnationale LAG's, brancheorganisaties). Onderzoek of er sprake is van versterkte interacties tussen projectpromotoren, bv. uitwisseling van informatie, kennis, vaardigheden en goede praktijken, vorming van nieuwe (formele en informele) samenwerkingsverbanden, samenwerking die tot gezamenlijke acties/projecten heeft geleid. In veel gevallen biedt deelname aan LEADER-acties zelfs meer voordelen dan de steun zelf.

Relationele elementen		
Wederzijdse ondersteuning en vertrouwen	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen vertrouwen c.q. wantrouwen, d.w.z. de perceptie dat de meeste mensen kunnen worden vertrouwd of dat er heel behoedzaam met mensen moet worden omgegaan. Mate van vertrouwen in de LAG op basis van de door haar verrichte activiteiten. 	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek of er sprake is van algemeen vertrouwen in het LAG-gebied. Onderzoek of er sprake is van vertrouwen van leden van de lokale gemeenschap in de LAG en hoe dit in de loop der tijd is veranderd.
Cognitieve elementen		
Gedeelde mentale modellen, waarden en overtuigingen	<ul style="list-style-type: none"> Ideeën over de manier waarop dingen werken, bv. het gevoel erbij te horen in het gebied, een solidaire instelling, integratie van kansarme groepen, waaronder vrouwen en jongeren, en de erkenning van sociale problemen. 	<ul style="list-style-type: none"> Analyseer de overtuigingen en gedeelde waarden die de leden van de gemeenschap ertoe aanzetten samen te werken. Onderzoek of er sprake is van een gemeenschappelijk sociaal bewustzijn bij LEADER-projecten. Analyseer machtsverhoudingen die de participatie van kansarme groepen, waaronder vrouwen en jongeren, vergemakkelijken of belemmeren. Onderzoek of er sprake is van solidariteit. Analyseer of de lokale sociale problemen worden erkend, waaronder machtsverhoudingen, gendergelijkheid, kwetsbare groepen en de integratie daarvan.

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

2.2. Betere governance (werkdefinities)

Governance bij de toepassing van LEADER: lokale en multi-level processen en mechanismen die zorgen voor doeltreffende en transparante besluitvorming en betrekkingen tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij de uitvoering van LEADER, waardoor de EU dichterbij de burgers wordt gebracht.

Lokale governance bij de toepassing van LEADER: processen en mechanismen die door de LAG worden vastgesteld, gecoördineerd en aangestuurd om te zorgen voor participatieve, transparante en inclusieve besluitvorming en een sterke betrokkenheid van de gemeenschap bij de ontwikkeling en uitvoering van strategieën.

Multi-level governance bij de toepassing van LEADER: processen en mechanismen die gezamenlijk door de BA/het BO, de betrokken lokale en regionale overheden en de LAG's op basis van normen op EU-niveau zijn opgezet om de positie van LAG's te versterken, hun capaciteit op het gebied van besluitvorming, beheer en

verantwoording te verbeteren en slagvaardige, innovatieve en op maat gesneden lokale ontwikkelingsstrategieën te bevorderen.

Tabel 2. Lijst van elementen van de component “verbeterde governance” van de meerwaarde van LEADER met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen

Elementen	Beschrijving	Voorbeelden van operationalisering
Lokale governance	<ul style="list-style-type: none"> • Beheer van de betrekkingen op LAG-niveau met begunstigden, lokale actoren en andere LAG's. • Ontwikkeling van activiteiten en processen waardoor publieke, economische en maatschappelijke belanghebbenden hun gedeelde vaardigheden verbeteren, hun belangen behartigen, hun wettelijke rechten uitoefenen, hun verplichtingen nakomen en hun geschillen beslechten. • De betrokkenheid van belanghebbenden uit de lokale gemeenschap en belanghebbenden bij LEADER-projecten bij de besluitvorming, zoals blijkt uit de positie die relevante besluitvormingsactoren en actoren die de besluitvorming kunnen beïnvloeden, innemen in de samenstelling en de structuur van de LAG. • De inzet en betrokkenheid van leden van de lokale gemeenschap, waardoor er enthousiasme en elan voor lokale ontwikkeling ontstaat. • Communicatie binnen LAG's, met potentiële aanvragers en met de lokale gemeenschap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Analyseer de inclusiviteit door te kijken naar de samenstelling en de leden van het besluitvormingsorgaan van de LAG (naar geslacht, sector, soort organisatie enz.) en hoe de samenstelling het besluitvormingsproces beïnvloedt. • Beoordeel de capaciteit van de LAG om specifieke governanceregelingen met lokale actoren formeel vast te leggen. • Onderzoek of er sprake is van een betere dynamisering en een grotere mondigheid van de leden van de lokale gemeenschap, zodat zij hun eigen belangen kunnen behartigen, hun rechten kunnen uitoefenen enz. • Onderzoek of er sprake is van verbeteringen in de technische en administratieve capaciteiten/competenties van de LAG, haar leden en haar personeel. • Analyseer of de perceptie bestaat dat LAG's centrale actoren voor de ontwikkeling van het gebied zijn geworden. • Breng LAG-processen in kaart die lokale governance bevorderen. • Analyseer of niet-begunstigden op lokaal niveau worden gemobiliseerd en aangemoedigd om deel te nemen aan lokale ontwikkelingsprocessen. • Kijk of de resultaten van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie op de websites van LEADER-belanghebbenden worden gepubliceerd en via hun sociale media worden gepromoot. • Stel vast of LAG's over een grondige communicatiestrategie voor hun activiteiten beschikken. • Onderzoek in hoeverre de lokale gemeenschap bekend is met de LAG, haar activiteiten en de plaatselijke ontwikkelingsstrategie. • Onderzoek of er binnen de LAG procedures voor conflictoplossing bestaan.

<p>Multi-level governance van LEADER</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De capaciteit van LAG's om kritieke taken op zich te nemen en samen te werken met andere instellingen/netwerken op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau. • Goede coördinatie en communicatie tussen de LAG, de BA/het BO en het nationale GLB-netwerk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Analyseer de capaciteit van de LAG om relaties en tweerichtingscommunicatie met de BA/het BO en andere relevante belanghebbenden en netwerken tot stand te brengen en deze te beheren. • Beoordeel de vaardigheden en capaciteiten van de BA/het BO en het nationale GLB-netwerk die nodig zijn om de betrekkingen met LAG's te beheren. • Analyseer de ondersteuning die door de BA/het nationale GLB-netwerk aan LAG's wordt verleend om hun besluitvormingscapaciteit te verbeteren. • Analyseer de ondersteuning die de MA en het BO aan LAG's verlenen om procedures te vereenvoudigen en de toegang tot financiering voor aanvragers te vergemakkelijken.
--	--	--

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB (2024).

2.3. Betere resultaten en effecten bij de toepassing van LEADER (werkdefinitie)

Onder **betere resultaten en effecten** bij de toepassing van LEADER wordt verstaan: het mobiliseren van het plaatselijke potentieel, het benutten van territoriale sterke punten en het versterken van de banden tussen leden van de lokale gemeenschap/lokale actoren om meer te bereiken met de beschikbare middelen en innovatieve, duurzame en geïntegreerde, gemeenschapsgestuurde projecten te bevorderen die duurzame effecten in het LAG-gebied teweegbrengen.

De meerwaarde schuilt in het feit dat projecten die volgens de LEADER-methode ¹² worden uitgevoerd, naar verwachting betere resultaten zullen opleveren dan die welke in het kader van andere programma's zouden zijn uitgevoerd. Deze betere resultaten zouden ook leiden tot langetermijneffecten in het LAG-gebied en bijdragen tot de lokale ontwikkeling.

¹² Dat kunnen ook overkoepelende projecten zijn, die onder bepaalde voorwaarden een nuttig instrument voor de uitvoering van Leader kunnen zijn. Zij kunnen helpen om de aanvraagprocedure voor kleine begunstigen te verkorten, de hoeveelheid papierwerk te verminderen en doelgroepen bij het project te betrekken die anders moeilijk te bereiken zouden zijn.

Tabel 3. Lijst van elementen van de component “betere resultaten en effecten” van de meerwaarde van LEADER, met beschrijvingen en voorbeelden van de operationalisering van deze elementen

Elementen	Beschrijving	Voorbeelden van operationalisering
Sterkere hefboomwerking	<ul style="list-style-type: none"> Bijdrage aan lokale ontwikkeling door het bevorderen van aanvullende financiering voor het LAG-gebied. Er worden meer ideeën voor projecten ontwikkeld en voor financiering ingediend in het kader van de plaatselijke ontwikkelingsstrategieën. De nabijheid van de LAG tot het gebied brengt meer mensen ertoe voorstellen voor projecten te doen, d.w.z. begunstigen die zonder LEADER geen aanvraag zouden hebben ingediend. 	<ul style="list-style-type: none"> Analyseer het vermogen van LAG's, netwerken en leden van de lokale gemeenschap/lokale actoren om de beschikbare middelen te gebruiken en extra middelen binnen te halen op grond van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën en LEADER (bv. EU-, nationale, regionale of private financiering voor nieuwe projecten). Onderzoek of LEADER-projecten vrijwilligerswerk stimuleren. Onderzoek of er nieuwe projectpromotoren worden gezocht en gemotiveerd. Onderzoek of er nieuwe en/of andere typen bedrijven/actoren dan gebruikelijk deelnemen aan LEADER-projecten.
Projecten die goed zijn afgestemd op de behoeften van het LAG-gebied	<ul style="list-style-type: none"> De nabijheid van de LAG en de bottom-upbenadering dragen bij tot de selectie van projecten die gericht zijn op de meest dringende behoeften van het LAG-gebied. Zij richten zich ook op verschillende gebieden/sectoren, teneinde de verschillende problemen/behoeften aan te pakken die zich in de LAG voordoen. In sommige gevallen maakt de koppeling van projecten het ook mogelijk gericht tegemoet te komen aan de behoeften van het LAG-gebied. 	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek of een verscheidenheid aan promotoren het mogelijk maakt om met de LEADER-methode in de lokale behoeften te voorzien. Zoek naar projecten die specifieke territoriale sterke punten en lokale identiteiten benutten.
Innovatievere projecten	<ul style="list-style-type: none"> Projecten die in het LAG-gebied nieuwe ideeën, producten of processen 	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek of er sprake is van innovatieve LEADER-projecten in de lokale context.

	tot stand brengen die innovatief zijn in de lokale context ¹³ .	
Duurzame projecten	<ul style="list-style-type: none"> • Projecten die duurzame resultaten opleveren in de vorm van economische, sociale en milieuvoordelen of projecten die uitgroeien tot andere projecten of netwerken. • De duurzaamheid hangt ook af van de kennis van de lokale omstandigheden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zoek naar projecten waarvan de resultaten vanuit economisch, sociaal of ecologisch oogpunt duurzaam zijn. • Zoek naar projecten die na de beëindiging van de LEADER-steun deel uitmaken van andere ketenprojecten, netwerken enz. • Analyseer hoe lokale kennis bijdraagt tot duurzamere projecten.
Projecten die de banden tussen actoren versterken	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeelden van de versterking van banden zijn bijvoorbeeld projecten in het kader van strategieën voor slimme dorpen, projecten met verschillende partners, geïntegreerde projecten, overkoepelende projecten enz. • Partnerschappen, netwerken en samenwerkingsverbanden die zonder LEADER niet zouden hebben bestaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zoek naar LEADER-projecten die bijdragen tot versterking van de banden tussen alle betrokken belanghebbenden. • Beoordeel of/hoe LEADER-projecten op elkaar voortbouwen, synergieën genereren en bijdragen tot de verwezenlijking van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie. • Zoek naar LEADER-projecten die hebben geleid tot samenwerking in de vorm van netwerken, partnerschappen of anderszins, bijvoorbeeld in de context van slimme dorpen. Deze laatste vorm van samenwerking maakt gebruik van participatieve benaderingen en innovatie.

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

2.4. Structurele veranderingen in het LAG-gebied (werkdefinitie)

De bovengenoemde elementen van de meerwaarde van LEADER worden gerealiseerd door de LEADER-methode toe te passen in combinatie met de drie faciliterende processen, met name de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie, het uitvoeringsmechanisme en de ondersteuning voor dynamisering/capaciteitsopbouw, die met name door de LAG en/of de beheersautoriteit, alsook door het nationale GLB-netwerk wordt verleend. Als gevolg

¹³ Overeenkomstig [Verordening \(EU\) 2022/1475](#), bijlage VII, punt 2, c), definiëren de lidstaten, de regionale autoriteiten of de LAG de term “innovatief” in de lokale context.

van deze combinaties worden er structurele veranderingen in het LAG-gebied tot stand gebracht.

Onder **structurele veranderingen** in het LAG-gebied worden aanzienlijke verschuivingen verstaan in de manier waarop het lokale gebied, met inbegrip van de economie, de samenleving en de instellingen, functioneert als gevolg van de uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën, onder toepassing van de LEADER-methode. Gebieden waarop structurele veranderingen tot stand kunnen komen onder invloed van LAG-activiteiten, zijn met name (niet-uitputtende lijst):

- sociale structuren (bv. door het voorkomen van ontvolking of het behoud van jongeren in het gebied, het terugdringen van sociale uitsluiting, het scheppen van duurzame banen);
- economische structuren (bv. door nieuwe markten te creëren, door waardeketens te versterken, zij het binnen of buiten het gebied, en door het gebied open te stellen voor nieuwe soorten economische bedrijvigheid);
- ruimtelijke structuren (bv. door gebieden die verwaarloosd of ongebruikt zijn een nieuwe functie te geven);
- mentale en gedragspatronen (bv. door het gevoel van identiteit en de bereidheid om samen te werken te versterken);
- horizontale structurele veranderingen, bijvoorbeeld door de veerkracht van de gemeenschap te versterken (op sociaal, economisch en milieugebied).

Het concept “structurele verandering” kan onder meer concreet worden toegepast door onderzoek te doen naar structurele veranderingen die het gevolg zijn van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie (op basis van de veronderstelling dat deze meerwaarde oplevert in de vorm van verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten). Voorbeelden hiervan zijn veranderingen die verband houden met de verschillende dimensies van de strategie, zoals kennisoverdracht, korte toeleveringsketens, hernieuwbare energie, met inbegrip van biogebaseerde energie, ecologische duurzaamheid en klimaat, schepping van werkgelegenheid, bevordering van de bedrijvigheid op het platteland, onder meer in de bio-economie, slimme dorpen, toegang tot diensten en infrastructuur, sociale inclusie en gendergelijkheid.

3 Waarmee moet rekening worden gehouden bij de ontwikkeling van een kader voor de evaluatie van de meerwaarde van LEADER?

Dit hoofdstuk is bedoeld om voor elke component van de meerwaarde van LEADER specifieke criteria te formuleren met het oog op de ontwikkeling van een duidelijk evaluatiekader, met evaluatievragen, succesfactoren en indicatoren die in de volgende hoofdstukken zullen worden uiteengezet.

Bij de evaluatie van de meerwaarde van LEADER moet ernaar worden gestreefd alle vastgestelde elementen van de meerwaarde te beoordelen, zodat het gebruik van EU-financiering voor LEADER met zoveel mogelijk bewijsmateriaal kan worden onderbouwd. De Europese Commissie is bovendien van mening dat een van de belangrijkste voordelen van LEADER is dat het de EU dichterbij burgers brengt¹⁴. In de praktijk betekent dit dat LEADER het publiek bewuster maakt van de door de EU medegefinancierde initiatieven in plattelandsgebieden en de betrokkenheid van burgers bevordert, dankzij het inclusieve karakter ervan. LEADER helpt ook de relevantie van dergelijke initiatieven voor de betrokken bevolking duidelijk te maken en tot op zekere hoogte ook om het vertrouwen in de EU-instellingen te vergroten.

Om de ontwikkeling van een evaluatiekader voor de meerwaarde van LEADER te vergemakkelijken, worden hieronder specifiekere criteria voor elke component van de meerwaarde gegeven.

Sociaal kapitaal is een multidimensionaal concept en bij de beoordeling ervan als component van de meerwaarde van LEADER moet rekening worden gehouden met sociale processen en de capaciteiten van en de relaties tussen alle betrokken belanghebbenden (zie ook hoofdstuk 2 voor de werkdefinities en de operationalisering van sociaal kapitaal). Bij de beoordeling van sociaal kapitaal kan bijvoorbeeld rekening worden gehouden met de mate waarin de toepassing van de LEADER-methode bijdraagt tot:

- versterking van de wederzijdse steun en het vertrouwen tussen de betrokken belanghebbenden (bv. LAG's en hun begunstigden) en bredere deelname van

¹⁴ In overeenstemming met doelstelling 5 van het cohesiebeleid, "een Europa dat dichterbij de burger staat door bevordering van de duurzame en geïntegreerde ontwikkeling van alle soorten gebieden" (https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/priorities_en). Het [handboek voor territoriale en plaatselijke ontwikkelingsstrategieën](#) vormt een aanvulling op de doelstelling van het cohesiebeleid, draagt bij tot de verwezenlijking van duurzame groei in alle regio's van de EU en helpt om Europa dichterbij de burger te brengen.

alle LEADER-belanghebbenden aan het ontwerp en de toepassing van een bottom-up benadering;

- open partnerschappen tussen LEADER-belanghebbenden op alle niveaus, gedeelde normen en waarden en de bevordering van doeltreffende en efficiënte communicatie;
- de netwerkvorming en samenwerking tussen de betrokken LEADER-belanghebbenden die nodig zijn om LEADER uit te voeren en de doelstellingen ervan te verwezenlijken. Dit maakt het mogelijk om de gedeelde kennis, vaardigheden en informatie te verbeteren.

Governance, zowel lokale als multi-level governance, wordt gekenmerkt door frequente en complexe interacties tussen verschillende gouvernementele en niet-gouvernementele actoren die worden betrokken bij de uitvoering van de LEADER-methode (zie ook hoofdstuk 2 voor de werkdefinities en de operationalisering van governance). Bij de beoordeling van multi-level governance in het kader van LEADER moet rekening worden gehouden met de horizontale en verticale interacties tussen de gouvernementele en niet-gouvernementele belanghebbenden die betrokken zijn bij de uitvoering van LEADER. Er moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met:

- het verticale beheer van LEADER, bijvoorbeeld tussen de beheersautoriteiten, LAG's en nationale GLB-netwerken om de lokale autonomie en de eigen verantwoordelijkheid, alsook een bredere deelname van de publieke en private sector als gelijkwaardige partners te bevorderen;
- de horizontale coördinatie van LEADER, bijvoorbeeld tussen de beheersautoriteit en het betaalorgaan om een vlotte uitvoering van LEADER mogelijk te maken, tussen de beheersautoriteiten van andere fondsen in het geval van LEADER-projecten die uit meerdere fondsen worden gefinancierd, en tussen LAG's om de overdracht van vaardigheden en kennis te vergemakkelijken en de uitvoering van gezamenlijke projecten te bevorderen, met acties die niet afzonderlijk kunnen worden uitgevoerd en/of beter gezamenlijk dan afzonderlijk;
- innovatieve (sociale, publieke, private) governancepraktijken op lokaal, regionaal of nationaal niveau in het kader van LEADER (bv. participatieve publiek-private werkgroepen) om oplossingen te vinden voor complexe uitdagingen en betere resultaten te behalen.

Betere resultaten en effecten worden behaald door toepassing van de LEADER-methode om te voorzien in lokale behoeften en bij te dragen aan de GLB-doelstellingen (zie ook hoofdstuk 2 voor de werkdefinities en de operationalisering van betere

resultaten en effecten). Plaatselijke ontwikkelingsstrategieën worden ontwikkeld door LAG's, met betrokkenheid van de lokale gemeenschap (bottom-upbenadering), waardoor beter passende interventies mogelijk zijn. De LAG's hebben de bevoegdheid om te beslissen aan wie bepaalde middelen worden toegekend en waar en hoe deze zullen worden gebruikt om in de lokale behoeften te voorzien en de relevante doelstellingen te verwezenlijken. Daarom kan bij de beoordeling van de vraag of er betere resultaten en effecten zijn gerealiseerd het volgende in aanmerking worden genomen:

- de bijdrage aan de verwezenlijking van de GLB-doelstellingen kan worden vergroot met een effectievere en beter geïntegreerde benadering van de behoeften van plattelandsgebieden;
- de mate waarin discussies en overleg van LAG's met de lokale gemeenschap en de selectiecriteria voor LEADER-projecten bijdragen tot betere projecten;
- op het gebied van werkgelegenheid kan een correcte toepassing van de bottom-upbenadering duurzamere werkgelegenheid opleveren, aangezien banen die met deze aanpak worden gecreëerd, beter aansluiten bij de lokale behoeften, de lokale gemeenschap betere kansen op inkomsten bieden en helpen een einde te maken aan de ontvolking van plattelandsgebieden;
- betere samenwerking kan een resultaat zijn van LEADER, maar ook bijdragen tot de verbetering van het sociaal kapitaal en een betere lokale en multi-level governance, wat tot langetermijneffecten kan leiden in de vorm van structurele veranderingen, waarmee rekening moet worden gehouden in gevallen waarin er voorheen bijvoorbeeld geen sprake was van een samenwerkingscultuur, of slechts in beperkte mate;
- een correcte toepassing van het innovatiebeginsel kan bijdragen tot het genereren van kennis, die op zijn beurt innovatievere producten en diensten voor de lokale gemeenschap oplevert. Daarmee kan een bijdrage worden geleverd aan de sociale, digitale en ecologische transformatie van het LAG-gebied.

Naast aspecten van de componenten van de meerwaarde zijn er ook een aantal technische aspecten waarmee rekening moet worden gehouden bij de ontwikkeling van het evaluatiekader, zoals:

- het niveau waarop de evaluatie betrekking heeft: LAG/lokaal niveau of het niveau van de strategische GLB-plannen, aangezien dit bepalend is voor de vraag of indicatoren op het niveau van de nationale strategieplannen moeten

worden geaggregeerd, een kwestie die op haar beurt bepalend is voor de keuze van de indicatoren;

- de vereiste frequentie van de gegevensverzameling en het aggregatieniveau (mogelijk gekoppeld aan de verslagperiode);
- de gegevensbronnen, met inbegrip van de soorten belanghebbenden die antwoorden/informatie verstrekken op de evaluatievragen en hun capaciteiten/vermogen om deel te nemen. Bijvoorbeeld de lokale gemeenschap die de doelgroep vormt van de enquêtes of interviews, het relevante LAG-personeel en/of het personeel van de beheersautoriteit, het betaalorgaan of het nationaal GLB-netwerk;
- de middelen die beschikbaar zijn voor de evaluatie, bijvoorbeeld rekening houdend met het feit dat sommige LAG's over zeer beperkte personele middelen beschikken voor het uitvoeren van evaluaties. In dit geval zou het goed zijn om een aantal noodzakelijke kernelementen voor het evaluatiekader vast te stellen, en daarnaast een aantal "wenselijke" elementen.

Een belangrijk punt waarmee tot slot rekening moet worden gehouden bij het ontwerpen van een evaluatiekader voor de meerwaarde van LEADER is de gebruiksvriendelijkheid of eenvoud ervan. Het uitgangspunt moet een eenvoudig en duidelijk evaluatiekader zijn. **Daarom is het in deze richtsnoeren voorgestelde evaluatiekader niet verplicht, maar beoogt het een ruime keuze aan elementen en indicatoren te bieden**, zodat belanghebbenden bij de evaluatie hieruit een selectie kunnen maken, afgestemd op hun capaciteiten en specifieke situatie. Bovendien moeten LAG's (meer in het bijzonder de managers of medewerkers van LAG's die de benodigde informatie verzamelen) over de vereiste capaciteit beschikken (tijd, kennis enz.).

Deel III

Voorgesteld evaluatiekader

4 Ontwikkeling van een mogelijk evaluatiekader voor het beoordelen van de meerwaarde van LEADER

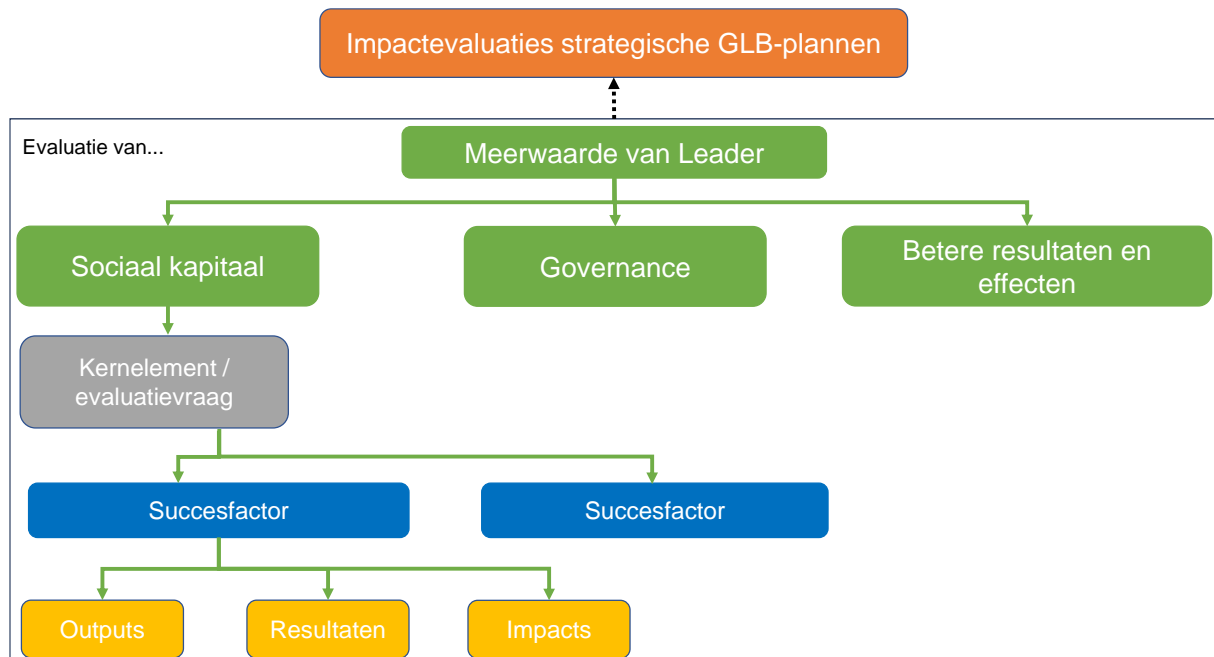
In dit hoofdstuk wordt de algemene structuur en de inhoud van het voorgestelde evaluatiekader beschreven. In hoofdstuk 5 wordt vervolgens een gedetailleerd evaluatiekader voor elke component van de meerwaarde van LEADER uiteengezet.

Aangezien de meerwaarde van LEADER een van de onderwerpen is die door de lidstaten moeten worden beoordeeld op basis van hun evaluatiebehoefte en de interventielogica van hun strategisch GLB-plan, wordt hier een duidelijk evaluatiekader voorgesteld dat dient om de LEADER-aanpak te begrijpen en de meerwaarde ervan aan te tonen. Een dergelijk kader is van cruciaal belang om deugdelijk bewijs te leveren van de meerwaarde van LEADER en om na te gaan op welke gebieden verbeteringen mogelijk zijn. Voorgesteld wordt dat beheersautoriteiten, waar mogelijk in overleg met beoordelaars, in een vroeg stadium van de programmeringsperiode een dergelijk kader ontwikkelen om de monitoring- en informatiesystemen die op LAG-niveau noodzakelijk zijn voor het verzamelen van de vereiste gegevens en informatie te kunnen aanpassen en/of ontwerpen (zie bijlage 2 voor een voorbeeld van een monitoringdatabank op LAG-niveau).

De algemene structuur van het voorgestelde evaluatiekader is weergegeven in figuur 3. Dit kan evaluatiemanagers en beoordelaars helpen bij het plannen en uitvoeren van een evaluatie van de meerwaarde van LEADER op lokaal en nationaal niveau.

Figuur 3. Algemene structuur van het evaluatiekader

Bron: Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

Het evaluatiekader is opgebouwd rond de drie **componenten van de meerwaarde van LEADER**: verbeterd sociaal kapitaal, betere governance en betere resultaten en effecten. Elk van deze componenten is geanalyseerd aan de hand van de **kernelementen** waaruit deze bestaan, en die het uitgangspunt vormen voor de desbetreffende evaluatievragen.

Evaluatievragen helpen om te bepalen welk aspect moet worden beoordeeld, verduidelijken **het belangrijkste te evalueren element** en dienen als leidraad voor de formulering van de bijbehorende succesfactoren.

Succesfactoren is een nieuwe term die gebruikt wordt bij het ontwerpen van de evaluatie van strategische GLB-plannen. Zij worden ook als “beoordelingscriteria” aangemerkt. Zij worden bij de evaluatie gebruikt om bepaalde aspecten van vragen/onderwerpen nader te specificeren en de verwachte verandering te verduidelijken die door de beoordeelde interventie(s) wordt teweeggebracht. Zij geven inzicht in de wijze waarop de evaluatievragen zullen worden beantwoord, door te specificeren wat moet worden beoordeeld en wat de gedachte is achter de ontwikkeling en het gebruik van specifieke meetcriteria (output-, resultaat- en impactindicatoren). Zij vormen de basis voor de vaststelling van de causale keten en kunnen een kernelement vormen op basis waarvan de evaluatieresultaten worden gestructureerd. De redenen voor de keuze van elke succesfactor zijn te vinden in de tabellen van hoofdstuk 5, waarin het evaluatiekader wordt gepresenteerd.

Voor elke succesfactor wordt een lijst van **output-, resultaat- en impactindicatoren** met de bijbehorende gegevensbronnen voorgesteld. De indicatoren zijn een middel om kwantitatieve en kwalitatieve gegevens te kunnen gebruiken voor het meten van de door de succesfactor aangegeven veranderingsrichting, en daarmee noodzakelijk om de evaluatievraag te kunnen beantwoorden.

De evaluatie van de meerwaarde van LEADER kan worden beschouwd als een formatieve evaluatie¹⁵. Zij wordt gebruikt om te beoordelen **in hoeverre de oprichting en werking van LAG's, hun dynamiseringsactiviteiten en uitvoeringsmechanismen, en het ontwerp en de uitvoering van hun plaatselijke ontwikkelingsstrategieën een meerwaarde opleveren**. De bevindingen van deze evaluatie kunnen waardevolle input opleveren voor de effectbeoordelingen van de strategische GLB-plannen en verhelfen de bijdrage van LEADER-interventies aan de specifieke en algemene doelstellingen van het strategisch GLB-plan.

5 Vaststelling van de belangrijkste onderdelen van het voorgestelde evaluatiekader

Dit hoofdstuk bevat een gedetailleerd voorbeeld van een evaluatiekader voor elke component van de meerwaarde van LEADER, met inbegrip van voorgestelde evaluatievragen, succesfactoren, indicatoren en gegevensbronnen. Gedetailleerde fiches voor elke indicator zijn te vinden in bijlage 1.

Een mogelijk evaluatiekader voor de meerwaarde van LEADER wordt per component van de meerwaarde gepresenteerd in de tabellen 4 tot en met 6, uitgaande van de in figuur 3 weergegeven basisstructuur. Hoewel dit kader slechts een voorstel is, kan het door de lidstaten zonder aanpassingen worden gebruikt, aangezien het alle componenten van de meerwaarde van LEADER en de bijbehorende elementen omvat, alsook een grote verscheidenheid aan succesfactoren met een motivering voor de toepassing daarvan, en gebruikmaakt van alle bestaande gegevensbronnen (met name alle GME-variabelen), terwijl ook met aanvullende gegevensbronnen kan worden gewerkt, aangezien deze voornamelijk bestaan uit kwalitatieve gegevensverzamelingsmethoden zoals enquêtes en focusgroepen. Dit evaluatiekader is gebaseerd op input van deskundigen uit de thematische werkgroep inzake de

¹⁵ Een formatieve evaluatie is een systematische beoordeling die tijdens de uitvoering van een programma wordt uitgevoerd en gericht is op het voortdurend verzamelen van feedback en inzichten om in een vroeg stadium na te gaan op welke gebieden verbetering mogelijk is. De bevindingen van formatieve evaluaties leveren waardevolle informatie op voor latere effectbeoordelingen van het strategisch GLB-plan, waarbij ervoor wordt gezorgd dat het evaluatieproces een nauwkeurig beeld geeft van de relevante componenten en resultaten.

meerwaarde van LEADER, die lange ervaring hebben met LEADER en de evaluatie daarvan. Het kan daarom als een passend kader worden beschouwd.

Desondanks kunnen de lidstaten er altijd nog voor kiezen hun eigen evaluatiekader te ontwikkelen en de succesfactoren en indicatoren toe te passen die het beste aansluiten bij hun situatie en evaluatiebehoeften, of om deze waar nodig aan te passen. Elke succesfactor gaat vergezeld van een korte beschrijving, de bijbehorende indicatoren en de voorgestelde gegevensbronnen. Elke indicator wordt in detail toegelicht in de indicatorfiches in bijlage 1, met inbegrip van het toepassingsgebied, de definitie van concepten, de meeteenheid, de gegevensbronnen en de berekeningsmethode/formule.

5.1. Verbeterd sociaal kapitaal

Het voorgestelde evaluatiekader voor sociaal kapitaal kan worden gebruikt om te beoordelen in hoeverre de uitvoering van de LEADER-aanpak het sociaal kapitaal vergroot, in de vorm van betere netwerkvorming, meer wederzijdse ondersteuning en vertrouwen, en de acceptatie van gedeelde mentale modellen en overtuigingen.

Tabel 4. Voorbeeld van het evaluatiekader voor verbeterd sociaal kapitaal

Verbeterd sociaal kapitaal		
Te beoordelen kernelementen: 1. Netwerken.		
<u>Evaluatievraag:</u> In hoeverre draagt LEADER bij tot hoogwaardige interacties en netwerkvorming tussen relevante actoren?		
Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
SF.S:1.01: De omvang en diversiteit van het netwerk en de kwaliteit van de interacties binnen de LAG verbeteren of blijven op een hoog niveau. <i>LAG's zijn netwerken van lokale actoren/leden van de gemeenschap en vormen de essentie van LEADER. Een breed en gediversifieerd netwerk van alle relevante lokale actoren die nauw samenwerken, biedt de mogelijkheid om ideeën en ervaringen uit te wisselen, capaciteiten op te bouwen en bij te dragen tot plaatselijke</i>	LAV.O.01: Aantal LAG-leden, uitgesplitst naar soort organisatie: a) overheid; b) private lokale economische belangen; c) sociale lokale belangen; d) overig.	<i>Gegevens voor monitoring en evaluatie (GME) Variabelen L600 tot en met L604 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i>
	LAV.R.01: Netwerkdiversiteitsindex voor LAG-leden (als maatstaf voor het structureel sociaal kapitaal van de LAG).	<i>Administratieve gegevens van de LAG.</i> <i>Gegevens voor monitoring en evaluatie (GME) Variabelen L600 tot en met L604 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i>
	LAV.I.01: LAG-leden die van mening zijn dat er een cultuur van hoogwaardige samenwerking tussen LAG-leden is ontstaan.	<i>Enquêtes, focusgroepen.</i>

<p><i>ontwikkeling die tegemoetkomt aan de behoeften van het gebied.</i></p>		
<p>SF.S:1.02: De sociale interacties in het LAG-gebied (maar buiten de LAG zelf) zijn dankzij LEADER verbeterd of blijven op een hoog niveau.</p> <p><i>Door deel te nemen aan LEADER-projecten krijgen de begunstigden contact met andere lokale actoren en worden zij opgenomen in de structuur van de lokale gemeenschap en de lokale ontwikkelingsprocessen. Hierdoor verbetert op haar beurt de sociale interactie tussen leden van de lokale gemeenschap in het LAG-gebied.</i></p>	<p>LAV.O.02: Aantal (of percentage) concrete acties (projecten) die gezamenlijk zijn uitgevoerd door verschillende typen promotoren (met vermelding van de typen).</p>	<p><i>GME-variabelen L700 en L706 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i></p> <p><i>Interviews, enquêtes om de types te specificeren.</i></p>
	<p>LAV.O.03: Aantal deelnemers aan gezamenlijke concrete acties (projecten).</p>	<p><i>Projectverslagen, monitoringdatabank op LAG-niveau, enquêtes.</i></p>
	<p>LAV.R.02: Bewijs dat deelnemers aan LEADER-projecten (concrete acties) in staat zijn gebleken hun vermogen om zich in sociale groepen te organiseren en in de gemeenschap te integreren, te verbeteren.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
	<p>LAV.I.02: Perceptie van verbeterde sociale interactie in het LAG-gebied tussen de deelnemers aan LEADER-projecten.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
<p>SF.S:1.03: De LAG heeft netwerken opgebouwd of onderhouden met relevante partners buiten het LAG-gebied.</p> <p><i>Bij de activiteiten van LAG's is geen sprake van verkokering. Zij vormen actieve netwerken die samenwerken met andere netwerken op lokaal, regionaal, nationaal en transnationaal niveau en profiteren van de uitwisseling van ervaringen.</i></p>	<p>LAV.O.04: Aantal interregionale samenwerkingsprojecten (concrete acties) dat door de LAG is uitgevoerd.</p>	<p><i>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L708 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i></p>
	<p>LAV.O.05: Aantal door de LAG uitgevoerde transnationale samenwerkingsprojecten (concrete acties).</p>	<p><i>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L709 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i></p>
	<p>LAV.R.03: Bewijs van de kwaliteit van de interacties van LAG-leden met andere (externe) actoren.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

Te beoordelen kernelementen: 2. Wederzijdse ondersteuning en vertrouwen.

Evaluatievraag: In hoeverre heeft LEADER bijgedragen tot de wederzijdse ondersteuning en het vertrouwen binnen de LAG en de lokale gemeenschap?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.S:2.01: De mate van wederzijdse ondersteuning en vertrouwen binnen de LAG en de lokale gemeenschap in het LAG-gebied is toegenomen of hoog gebleven.</p> <p><i>De mate van vertrouwen onder LAG-leden wijst op het bestaan van "normatief" sociaal kapitaal en draagt bij tot de opbouw van economische betrekkingen en verbetering van de economische prestaties. Het vertrouwen draagt bij tot snellere procedures, tot vermindering van het aantal geschillen of de tijd die eraan worden besteed, en maakt een vlottere, effectievere en efficiëntere (lagere transactiekosten) coördinatie en uitvoering van de activiteiten van de LAG mogelijk.</i></p>	LAV.O.06: Bewijs van vertrouwen in de LAG.	<i>Enquêtes, focusgroepen.</i>
	LAV.R.04: Mate van vertrouwen van de lokale gemeenschap in de LAG.	<i>Enquêtes, focusgroepen, casestudy's.</i>
	LAV.I.03: Verandering in het vertrouwen van de lokale gemeenschap in de LAG (om de meerwaarde van LEADER in termen van vertrouwen te bepalen).	<i>Enquêtes, focusgroepen, casestudy's.</i>

Te beoordelen kernelementen: 3. Gedeelde mentale modellen, waarden en overtuigingen.

Evaluatievraag: In hoeverre draagt LEADER bij tot gedeelde mentale modellen, waarden en overtuigingen?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.S:3.01: LEADER bevordert de totstandkoming van een gedeelde visie voor het LAG-gebied, territoriale identiteiten, gemeenschappelijke doelstellingen, waarden en/of overtuigingen binnen</p>	LAV.O.07: Bewijs van een gemeenschappelijk sociaal bewustzijn in het LAG-gebied.	<i>Enquêtes, focusgroepen.</i>
	LAV.R.05: Bewijs van gedeelde waarden bij samenwerkingsprojecten en/of gezamenlijke projecten (concrete acties), rekening houdend met: 1) het vermogen om afspraken na te	<i>Enquêtes, focusgroepen, interviews.</i>

<p>de LAG en in het LAG-gebied.</p> <p><i>Dergelijke componenten van sociaal kapitaal zijn immaterieel van aard en kunnen worden gemeten door percepties te analyseren. Gedeelde mentale modellen en overtuigingen impliceren dat er sprake is van gemeenschappelijke ideeën over hoe dingen werken en zijn bevorderlijk voor samenwerking en inclusiviteit bij lokale ontwikkeling.</i></p>	<p>komen; 2) oprechtheid in de sociale en economische betrekkingen; 3) hulpvaardigheid en eerbiediging van de rechtsstaat; 4) het vermogen om opportunistisch gedrag of meeliften te voorkomen.</p>	
	<p>LAV.I.04: Perceptie dat LAG-acties hebben geleid tot de verbetering van de lokale identiteit en het imago van het LAG-gebied en de lokale bevolking, hulpbronnen en producten.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

5.2. Betere governance

Het voorgestelde evaluatiekader voor governance kan worden gebruikt om te beoordelen in hoeverre de uitvoering van de LEADER-aanpak de lokale en multi-level governance verbetert en de transparantie van processen en de besluitvorming vergroot.

Tabel 5. Voorbeeld van het evaluatiekader voor betere governance

Betere governance		
<p>Te beoordelen kernelementen: 1. Lokale governance</p> <p><u>Evaluatievraag:</u> In hoeverre heeft de uitvoering van LEADER geleid tot de vaststelling van door de LAG gecoördineerde en gedynamiseerde processen en mechanismen, die zorgen voor participatieve, transparante en inclusieve besluitvorming en een sterke betrokkenheid van de gemeenschap bij de ontwikkeling en uitvoering van de strategie?</p>		
Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.G:1.01: Inclusiviteit bij de besluitvorming: de capaciteit van de LAG om organisaties en mensen op inclusieve wijze bij de besluitvorming te betrekken, verbetert of</p>	<p>LAV.O.08: Aantal LAG-leden in het besluitvormingsorgaan, ingedeeld naar het soort organisatie die zij vertegenwoordigen (alsook naar geslacht en leeftijd): a) overheid; b) private lokale economische belangen; c) lokale sociale belangengroepen; d) overige (organisaties die niet onder de vorige categorieën vallen).</p>	<p><i>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabelen L610 tot en met L620 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i></p>

<p>blijft op een hoog niveau.</p> <p><i>Met deze succesfactor wordt gepoogd positieve coördinatieprocessen in kaart te brengen, d.w.z. wordt geprobeerd de algemene doelstelling maximaal te verwezenlijken door gemeenschappelijke strategische kansen van organisaties en gebieden te onderzoeken en te benutten.</i></p>	<p>LAV.R.06: Bewijs van LAG-processen die inclusiviteit bij de lokale governance bevorderen.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
	<p>LAV.I.05: Perceptie van leden van de lokale gemeenschap dat de LAG organisaties en mensen op inclusieve wijze bij de besluitvorming betreft.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
<p>SF.G:1.02: De administratieve en technische vaardigheden van de LAG en haar personeel (op gebieden die onder de plaatselijke ontwikkelingsstrategie vallen) verbeteren of blijven op een hoog niveau.</p> <p><i>Opleiding en capaciteitsopbouw, evenals deelname aan LAG-gerelateerde activiteiten helpen om vaardigheden op te bouwen die relevant zijn in het kader van LEADER.</i></p>	<p>LAV.O.09: Aantal activiteiten op het gebied van opleiding en capaciteitsopbouw die hebben bijgedragen tot de verbetering van de administratieve en technische vaardigheden van de LAG, per soort organisator (LAG, BA/BO, nationaal GLB-netwerk, andere organen).</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, interviews.</i></p>
	<p>LAV.R.07: Bewijs van verbetering van de administratieve vaardigheden.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
<p>SF.G:1.03: De LAG heeft de dynamisering en ondersteuning van bestaande en potentiële begunstigden verbeterd.</p> <p><i>Dynamisering staat centraal bij de uitvoering van LEADER. Zij legt de</i></p>	<p>LAV.O.10: Aantal dynamiseringsactiviteiten, per doelgroep, organisator en soort activiteit.</p>	<p><i>Jaarlijkse verslagen van de LAG, monitoringdatabank op LAG-niveau, interviews met vertegenwoordigers van de LAG.</i></p>
	<p>LAV.R.09: Bewijs van ondersteuning (ingedeeld naar soort ondersteuning) die is verleend aan aanvragers en begunstigden, en met name aan degenen die niet eerder</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

<p><i>basis voor een betere lokale governance door de leden van de lokale gemeenschap te motiveren deel te nemen aan de invulling of voortzetting van de activiteiten van de LAG en hen nauw te betrekken bij de gezamenlijke ontwikkeling van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie en de doeltreffende uitvoering ervan.</i></p>	<p>een aanvraag hebben gedaan of ondersteuning hebben gekregen, met inbegrip van moeilijk te bereiken groepen.</p>	
	<p>LAV.I.06: Aantal nieuwe aanvragers als gevolg van dynamisering en ondersteuning.</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau.</i></p>
<p>SF.G:1.04: De communicatie binnen de LAG, met potentiële aanvragers en met de lokale gemeenschap verbetert.</p> <p><i>Communicatieactiviteiten dragen bij tot een betere lokale governance door de transparantie van de activiteiten en besluiten van de LAG te vergroten. Zij dragen er ook toe bij dat de EU dichterbij de burgers wordt gebracht door bekendheid te geven aan de resultaten van de LEADER-methode en de plaatselijke ontwikkelingsstrategie.</i></p>	<p>LAV.O.11: Aantal LAG's dat relevante documenten over hun activiteiten beschikbaar stelt op hun website: 1) statuten van de LAG; 2) samenstelling van het bestuur; 3) notulen van de algemene vergaderingen; 4) financiële overzichten (deel van de jaarverslagen); 5) plaatselijke ontwikkelingsstrategie; 6) gepubliceerde oproepen tot het indienen van projectvoorstellen; 7) besluiten over de selectie van projecten en beschrijvingen van gefinancierde projecten; 8) evaluatie van de LAG; 9) nieuwsbrieven.</p>	<p><i>Websites van LAG's.</i></p>
	<p>LAV.O.12: Bewijs van de communicatieactiviteiten van LAG's en het bereik daarvan, zoals a) een eigen website, b) aanwezigheid op sociale media, c) aanwezigheid op andere openbare veelgebruikte kanalen, d) vergaderingen/evenementen, e) overige activiteiten.</p>	<p><i>LAG-website, interviews, focusgroepen, communicatiestatistieken.</i></p>
	<p>LAV.R.10: Percentage leden van de lokale gemeenschap dat bekend is met a) de LAG, b) haar activiteiten, c) de plaatselijke ontwikkelingsstrategie.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen</i></p>
	<p>LAV.I.07: Bewijs van het aantal leden van de lokale gemeenschap dat denkt dat LEADER de EU dichterbij de burgers brengt.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

	LAV.I.08: Bewijs van het aantal leden van de lokale gemeenschap dat meent dat de LAG een geloofwaardige instelling/een centrale actor voor lokale ontwikkeling is.	<i>Enquêtes, focusgroepen.</i>
<p>Te beoordelen kernelementen: 2. Multi-level governance van LEADER</p> <p><u>Evaluatievraag:</u> In hoeverre heeft de uitvoering van LEADER geleid tot de totstandbrenging van samenwerkingsprocessen en -mechanismen tussen beheersautoriteiten/betaalorganen, regionale autoriteiten, netwerken en LAG's, op basis van EU-normen, om LAG's slagvaardiger te maken en hun capaciteit op het gebied van besluitvorming, beheer en verantwoording te verbeteren?</p>		
Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.G:2.01: De coördinatie en communicatie tussen de LAG en andere governance-niveaus verbetert of blijft op een hoog niveau.</p> <p><i>Coördinatie en communicatie tussen de LAG en andere governance-niveaus is van essentieel belang voor de totstandbrenging van een doeltreffende multi-level governance. Deze interacties bepalen de verdeling van de bevoegdheden tussen de verschillende niveaus.</i></p>	LAV.O.13: Aantal en soort interacties tussen de BA/het BO en LAG's of vertegenwoordigers van LAG's (bv. deelname aan vergaderingen, algemene vergaderingen, vergaderingen van het dagelijks bestuur).	<p><i>Administratie- en monitoringgegevens bij de BA/het BO en de LAG, monitoringdatabank op LAG-niveau.</i></p> <p><i>Interviews met personeel van de LAG, de beheersautoriteit en het betaalorgaan.</i></p>
	LAV.R.11: Bewijs van een verbeterde kwaliteit van de interacties tussen de BA, het BO en het nationaal GLB-netwerk enerzijds en LAG's of vertegenwoordigers van LAG's anderzijds.	<p><i>Interviews met of enquêtes onder personeel van de LAG, de beheersautoriteit, het betaalorgaan en het nationaal GLB-netwerk.</i></p>
	LAV.I.09: Bewijs dat mensen bij de BA, het BO, het nationaal GLB-netwerk en LAG's van mening zijn dat de banden en de coördinatie/communicatie tussen de BA, het BO, het nationale GLB-netwerk en de LAG's zijn versterkt.	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

5.3. Betere resultaten en effecten

Het voorgestelde evaluatiekader voor betere resultaten en effecten kan worden gebruikt om te beoordelen in hoeverre de LEADER-aanpak ervoor zorgt dat de bestaande middelen optimaal worden benut, innovatievere en duurzamere projecten worden bevorderd die zijn afgestemd op de lokale behoeften en de banden tussen lokale actoren worden versterkt.

Tabel 6. Voorbeeld van het evaluatiekader voor betere resultaten en effecten

Betere resultaten en effecten		
Te beoordelen kernelementen: 1. Sterkere hefboomwerking		
Evaluatievraag: In hoeverre zorgt LEADER voor een hefboomeffect?		
Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.E:1.01: De plaatselijke ontwikkelingsstrategie heeft verdere investeringen of activiteiten in het LAG-gebied gestimuleerd die ervoor zorgen dat strategische doelstellingen die niet rechtstreeks uit LEADER worden gefinancierd, kunnen worden verwezenlijkt.</p> <p><i>De Elfpo-steun die in het kader van LEADER is verleend, heeft tot de beschikbaarstelling van aanvullende middelen en extra investeringen in plattelandsgebieden geleid.</i></p>	<p>LAV.O.14: Verhouding tussen Elfpo-financiering en andere financiering die voor de plaatselijke ontwikkelingsstrategie wordt bestemd, uitgesplitst naar a) particuliere bronnen, b) publieke bronnen.</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, de jaarlijkse verslagen van LAG's en gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L922 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</i></p>
	<p>LAV.O.15: Bewijs van projecten (aantallen en uitgaven) waarvoor de LAG aanvragen heeft gedaan bij andere fondsen dan het Elfpo (bv. andere EU-fondsen of nationale fondsen).</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, interviews.</i></p>
	<p>LAV.R.12: Bewijs van concrete acties (projecten) waarbij gebruikgemaakt werd van vrijwilligerswerk.</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, enquêtes.</i></p>
<p>SF.E:1.02: Dankzij LEADER-interventies konden nieuwe projectpromotoren worden geïdentificeerd en gemotiveerd.</p> <p><i>Het doel is in kaart te brengen wat LAG's doen om nieuwe projectpromotoren (d.w.z. die voor het eerst een aanvraag doen bij het Elfpo) te identificeren en hen te motiveren om acties uit te voeren die zonder LEADER niet zouden kunnen worden uitgevoerd, door het aantal LAG's en de positieve perceptie van de leden van de lokale gemeenschap over de capaciteiten van de LAG te meten.</i></p>	<p>LAV.O.16: Aantal nieuwe projectpromotoren dat door de LAG is ondersteund en voor wie financiële steun door middel van een LEADER-interventie doorslaggevend was.</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, interviews, enquêtes.</i></p>
	<p>LAV.R.13: Bewijs van het aantal leden van de lokale gemeenschap in het LAG-gebied met een positieve perceptie van het vermogen van de LAG om nieuwe projectpromotoren te identificeren en te motiveren.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

Te beoordelen kernelementen: 2. Projecten die goed zijn afgestemd op de behoeften van het LAG-gebied

Evaluatievraag: In hoeverre voldoen de LEADER-strategie en de LAG-acties aan specifieke lokale behoeften en territoriale doelstellingen?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.E:2.01: LEADER voldoet aan specifieke lokale behoeften en territoriale doelstellingen door projecten van verschillende soorten promotoren mogelijk te maken die de specifieke sterke punten en identiteit van gebieden benutten.</p> <p><i>Dankzij een goede bottom-up benadering kunnen LAG's beter inspelen op lokale behoeften dan mogelijk is met andere, centraal beheerde interventies.</i></p>	<p>LAV.O.17: Aantal en percentage concrete acties (projecten) die door verschillende soorten promotoren zijn uitgevoerd.</p>	<p>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L700-709 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</p>
	<p>LAV.O.18: Aantal concrete acties (projecten) die tegemoetkomen aan alle categorieën behoeften die in de plaatselijke ontwikkelingsstrategie zijn vastgesteld, onder meer met betrekking tot de groene, digitale of sociale transitie van plattelandsgebieden.</p>	<p>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L800-810 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</p> <p>Monitoringdatabank op LAG-niveau.</p>
	<p>LAV.R.14: Percentage concrete acties (projecten) die unieke sterke punten van gebieden benutten (bv. sociaal, cultureel, culinair, landschap, natuur, milieu).</p>	<p>Enquêtes, focusgroepen, monitoringdatabank op LAG-niveau.</p>
	<p>LAV.I.10: Bewijs van concrete acties (projecten) die voordelen voor de gemeenschap opleveren en de identiteit van de gemeenschap versterken.</p>	<p>Enquêtes, focusgroepen.</p>

Te beoordelen kernelementen: 3. Projecten met innovatieve elementen op lokaal niveau

Evaluatievraag: In welke mate zijn LEADER-projecten innovatief in de lokale context?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.E:3.01: LEADER bevordert de introductie/verspreiding van innovaties in de lokale context.</p> <p><i>LAG's en lokale projectpromotoren zorgen voor innovatie, zowel van producten, processen, diensten en bedrijfsmodellen als organisatorische, technologische,</i></p>	<p>LAV.O.19: Het aantal concrete acties (projecten) die innovatief zijn in de lokale context.</p>	<p>Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabele L710 (bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475).</p>
	<p>LAV.R.15: Percentage van de totale uitgaven die voor innovatieve acties (projecten) worden bestemd.</p>	<p>Monitoringdatabank op LAG-niveau.</p>

<p><i>sociale en andersoortige innovaties, die voor elke lokale context worden bepaald door de LAG's of, in voorkomend geval, door nationale of regionale autoriteiten.</i></p>	<p>LAV.R.16: Bewijs van innovaties die op lokaal niveau tot stand worden gebracht in verband met de a) digitale, b) groene, c) economische en d) sociale transitie, en de bijbehorende uitdagingen.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
	<p>LAV.I.11: Percentage LEADER-belanghebbenden dat van mening is dat LEADER bijdraagt tot het genereren van nieuwe ideeën, producten of processen in het LAG-gebied die innovatief zijn in de lokale context.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

Te beoordelen kernelementen: 4. Duurzame projecten

Evaluatievraag: In hoeverre leveren LEADER-projecten duurzame resultaten op?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.E:4.01: LEADER-projecten leveren duurzame resultaten op.</p> <p><i>Duurzaam in de zin dat de uitgevoerde interventies en investeringen na beëindiging van de steun blijvende financiële, economische, sociale en ecologische effecten hebben.</i></p>	<p>LAV.O.20: Aantal concrete acties (projecten) dat bijdraagt tot: a) economische, b) ecologische, c) sociale duurzaamheid.</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, elektronisch informatiesysteem voor het strategisch GLB-plan, jaarlijkse verslagen van de LAG's.</i></p>
	<p>LAV.R.17: Bewijs van concrete acties (projecten) waarvan de duurzaamheid is verbeterd door overleg met de LAG.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>
	<p>LAV.R.18: Bewijs van concrete acties (projecten) die duurzaam zijn dankzij kennis van de plaatselijke omstandigheden.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen, interviews.</i></p>

5. Projecten die de banden tussen lokale actoren bevorderen

Evaluatievraag: In hoeverre bevordert LEADER banden tussen actoren (bv. door middel van partnerschappen, netwerken, gezamenlijk uitgevoerde projecten en andere samenwerkingsverbanden) die zonder die samenwerking niet zouden hebben bestaan?

Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.E:5.01: Er worden samenwerkingsprojecten opgezet of voortgezet.</p> <p><i>Doel is het aantal en het percentage concrete acties</i></p>	<p>LAV.O.21: Aantal concrete acties (projecten) in het kader van LEADER die synergie opleveren (bv. verschillende projecten die zich op verschillende aspecten richten of één</p>	<p><i>Monitoringdatabank op LAG-niveau, interviews, jaarlijkse verslagen van de LAG's.</i></p>

(projecten) te meten die synergie opleveren en tot samenwerking leiden.	project dat verschillende sectoren bestrijkt).	
	LAV.R.19: Percentage concrete acties (projecten) in het kader van LEADER die hebben geleid tot samenwerking in de vorm van netwerken, partnerschappen, gezamenlijk uitgevoerde projecten en andere samenwerkingsverbanden/synergieën.	Gegevens voor monitoring en evaluatie. Variabelen L706, L708, L709 en L700 (bv. verhouding L706/L700, L708/L700, L709/L700, bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475), interviews.

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

5.4. Structurele veranderingen

Het voorgestelde evaluatiekader voor structurele veranderingen kan worden gebruikt om te beoordelen in hoeverre de combinatie van de drie componenten van de meerwaarde van LEADER bijdraagt tot structurele veranderingen in het LAG-gebied (zoals ook weergegeven in figuur 2).

Tabel 7. Voorbeeld van het evaluatiekader voor structurele veranderingen

Structurele veranderingen		
Evaluatievraag: In hoeverre leidt de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie door de toepassing van de LEADER-methode tot structurele veranderingen in het LAG-gebied?		
Succesfactoren (SF)	Indicatoren	Gegevensbronnen
<p>SF.SC:1.01: De uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie leidt door toepassing van de LEADER-methode tot structurele veranderingen in de dimensies die deel uitmaken van de strategie.</p> <p><i>De uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie met behulp van de LEADER-methode levert meerwaarde op in termen van sociaal kapitaal, governance en betere resultaten en effecten. Dit leidt op zijn beurt tot bredere effecten in het LAG-gebied, te</i></p>	<p>LAV.I.12: Oordeel van de LEADER-belanghebbenden over het vermogen van LEADER om structurele veranderingen teweeg te brengen in de dimensies waarop de plaatselijke ontwikkelingsstrategie betrekking heeft.</p>	<p><i>Enquêtes, focusgroepen.</i></p>

<p>weten structurele veranderingen in de manier waarop de economie, de samenleving en de instellingen functioneren met betrekking tot de dimensies waarop de plaatselijke ontwikkelingsstrategie betrekking heeft.</p>		
--	--	--

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

6 Een overzicht krijgen van de beschikbare gegevens/informatiebronnen

Dit hoofdstuk is bedoeld om informatie te verschaffen over de bestaande gegevensbronnen en inzicht te bieden in de aanvullende bronnen en hoe deze kunnen worden gebruikt.

De kwaliteit van een evaluatie staat of valt met de gegevens en informatie die worden gebruikt voor de indicatoren die in het evaluatiekader zijn opgenomen. Daarom is het raadzaam dat BA's/BO's en LAG's een goed overzicht krijgen van de gegevens en informatie die nodig zijn voor de indicatoren die zij willen gebruiken bij de evaluatie van de meerwaarde van LEADER. Dit moet gebeuren in de beginfase van de programmeringsperiode, bij voorkeur wanneer de BA's de evaluatieplannen voor de strategische GLB-plannen (2023-2027) opstellen. Deze laatste bevatten een onderdeel over gegevens en informatie dat een goede leidraad kan vormen voor de gegevens die daarvoor kunnen worden gebruikt, alsook voor de gegevens die niet beschikbaar zijn en die moeten worden verzameld.

De gegevensbronnen in het voorgestelde evaluatiekader vallen in te delen in twee hoofdcategorieën: 1) bestaande gegevensbronnen voor gemeenschappelijke gegevens die alle lidstaten verzamelen, met name voor de variabelen/gegevens voor monitoring en evaluatie (GME) zoals gedefinieerd in bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475; en 2) aanvullende gegevensbronnen op het niveau van de LAG's en de BA's/BO's voor gegevens die geen GME vormen.

De bestaande gegevensbronnen bestaan uit de monitoringsystemen voor het verzamelen van gegevens voor de variabelen betreffende de situatie van de LAG's en variabelen betreffende de activiteiten van de LAG's, zoals beschreven in bijlage VII bij Verordening (EU) 2022/1475. Hoewel de gegevens voor deze variabelen niet continu

worden gerapporteerd ¹⁶, kunnen de gegevens op elk moment beschikbaar zijn. Met name variabelen betreffende de activiteiten van de LAG's kunnen in de steunaanvraag worden opgenomen en worden gemeten vanaf het moment van de eerste betaling voor een bepaalde concrete actie (project). Variabelen betreffende de situatie van de LAG's zijn op elk moment bij de LAG's beschikbaar aangezien deze onderdeel vormen van hun administratie. De beheersautoriteit kan LAG's verzoeken gegevens te verstrekken over hun leden (variabele L600 tot en met L604) en hun besluitvormingsorganen (variabelen L610 tot en met L620), niet alleen op het moment van selectie, maar ook tijdens de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategieën, met een gezamenlijk overeengekomen frequentie (bv. eenmaal per jaar).

Aanvullende gegevensbronnen zijn onder meer:

- Monitoringdatabank op LAG-niveau. Dit is een databank die op LAG-niveau wordt bijgehouden en waarin operationele gegevens over dynamiseringsactiviteiten en concrete acties (projecten) worden vastgelegd. Hierover moeten in de beginfase van de programmeringsperiode afspraken worden gemaakt na overleg tussen de LAG's en de BA/het BO, zodat de gegevens van meet af aan kunnen worden verzameld. Bijlage 2 bevat een voorbeeld van een monitoringdatabank op LAG-niveau.
- Jaarlijkse verslagen van de LAG's. Dit zijn gegevens die kunnen worden ontleend aan de databank op LAG-niveau, aangevuld met andere kwalitatieve informatie en de bevindingen van evaluaties op LAG-niveau.
- Administratie- en monitoringgegevens bij de BA/het BO: gegevens die op het niveau van de BA/het BO worden verzameld en bijgehouden en waarin het beheer en de controle van LEADER-interventies worden gedocumenteerd.
- Enquêtes, interviews, focusgroepen, casestudy's: primaire gegevens die door de beoordelaar(s) zijn verzameld bij de evaluatie van de meerwaarde van LEADER.
 - Met enquêtes worden op systematische wijze gegevens en informatie verzameld op basis van input van de belangrijkste belanghebbenden, zoals het personeel van de LAG, het besluitvormingsorgaan van de LAG en een representatieve steekproef van LAG-leden. Zij kunnen helpen om informatie over resultaat- en impactindicatoren te verkrijgen die van meer kwalitatieve

¹⁶ De gegevens betreffende de activiteiten van de LAG's moeten in 2026 en 2030 worden gerapporteerd, terwijl de gegevens over de situatie van de LAG's slechts eenmalig worden gerapporteerd, in het jaar na de selectie van de LAG's.

aard zijn. Voorbeelden van enquêtevragen zijn te vinden in alle indicatorfiches in bijlage 1, waarin enquêtes als methode voor gegevensverzameling worden voorgesteld.

- Een focusgroep is een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij een kleine groep (bv. zes tot tien personen) geselecteerde personen (d.w.z. die op basis van bepaalde criteria zijn gekozen) vooraf vastgestelde vragen beantwoordt, onder toezicht van een gespreksleider. Focusgroepen zijn een goede manier om een beeld te krijgen van verschillende standpunten over specifieke onderwerpen en uitgebreide kwalitatieve informatie te vergaren door diepgaande vragen te stellen. Focusgroepen mogen niet worden verward met een workshop die tot een gezamenlijke conclusie moet leiden.
- Casestudy's kunnen worden gebruikt voor een diepgaandere analyse van de componenten van de meerwaarde van LEADER. Hiermee worden informatie en gegevens verzameld die een aanvulling vormen op de gegevens die door LAG-administraties wordt verstrekt; zij kunnen helpen om een aantal van de belangrijkste resultaten en de meerwaarde daarvan uitgebreider te presenteren.
- Het elektronische informatiesysteem van het strategisch GLB-plan: het elektronische systeem als bedoeld in artikel 130 van Verordening (EU) 2021/2115.

Deel IV

Interpretatie van de resultaten

7 Hoe moeten de resultaten van de evaluaties van de meerwaarde van LEADER worden geïnterpreteerd?

Dit hoofdstuk is bedoeld om inzicht te verschaffen in wat in aanmerking moet worden genomen bij de interpretatie van de door indicatoren geboden informatie en de gerelateerde succesfactoren, teneinde de evaluatievragen goed te kunnen beantwoorden.

De informatie die met behulp van indicatoren over succesfactoren wordt verzameld, helpt bij het beantwoorden van de evaluatievragen over de verschillende componenten van de meerwaarde van LEADER. De succesfactoren geven de verwachte veranderingen en de richting van deze veranderingen aan (stijging, daling, stabiel). Aan de hand van de waarden van de indicatoren kan worden beoordeeld of de verwachte veranderingen in de verschillende elementen van de componenten sociaal kapitaal, governance en betere resultaten en effecten zijn gerealiseerd. In de volgende tabellen wordt getoond wat bij de interpretatie van de met de indicatoren verkregen gegevens en de gerelateerde succesfactoren in aanmerking moet worden genomen om de evaluatievragen te kunnen beantwoorden.

7.1. Verbeterd sociaal kapitaal

Tabel 8. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot netwerken?

Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot netwerken?	
<p>Netwerken: In hoeverre draagt LEADER bij tot hoogwaardige interacties en netwerkvorming tussen relevante actoren?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van drie succesfactoren die verband houden met netwerken en interacties: a) tussen LAG-leden, b) tussen lokale actoren in het LAG-gebied, en c) met actoren/belanghebbenden buiten het LAG-gebied.</p> <p>Formele en informele netwerken op lokaal niveau, met vertegenwoordigers van de publieke en private sector, staan centraal bij de toepassing van het partnerschapsbeginsel van LEADER. De verscheidenheid aan LAG-leden in deze netwerken of hun heterogeniteit leidt ertoe dat de verschillende categorieën lokale actoren beter vertegenwoordigd zijn in de LAG. Hoe hoger de waarde van de netwerkdiversiteitsindex (LAV.R.01), des te beter is de kwaliteit van het netwerk van de LAG-leden. Als het aantal LAG-leden dat van mening is dat er tussen hen een hoogwaardige samenwerkingscultuur tot stand is gebracht (LAV.I.01) ook hoog is, kan dit bovendien betekenen dat het LAG-netwerk in de toekomst in stand kan worden gehouden. Uit hoge waarden van deze indicatoren (LAV.R.01 en LAV.I.01) blijkt dat netwerkvorming en samenwerking structureel zijn</p>

	<p>ingebed in de sociale interacties van de lokale belanghebbenden, wat betekent dat het sociaal kapitaal van de LAG groter en structureel duurzamer is. Hoge waarden van LAV.R.01 kunnen erop wijzen dat er alleen een begin is gemaakt met de opbouw van structureel sociaal kapitaal bij de LAG, terwijl de mogelijke duurzaamheid van dit kapitaal nog onduidelijk is.</p> <p>Wat de netwerkvorming tussen belanghebbenden in het LAG-gebied betreft, zorgt deelname aan LEADER-projecten ervoor dat mensen met elkaar in contact komen. Dit komt tot uitdrukking in het aantal gezamenlijk uitgevoerde concrete acties (projecten) (LAV.O.02) en het aantal deelnemers (LAV.O.03). Dit kan leiden tot een grotere betrokkenheid bij het gemeenschapsleven door aan lokale groeperingen deel te nemen, hetgeen blijkt uit het aantal deelnemers aan LEADER-projecten die hun vermogen om zich in sociale groepen te organiseren en zich in de gemeenschap te integreren, hebben verbeterd (LAV.R.02). De betrokkenheid van mensen bij lokale groeperingen draagt op zijn beurt bij tot een betere sociale interactie (LAV.I.02).</p> <p>Wat de netwerkvorming met actoren buiten het LAG-gebied betreft, kunnen de deelname van LAG-leden aan andere netwerken en nieuwe interacties en samenwerkingsverbanden leiden tot een toename van het aantal en de kwaliteit van de externe netwerken waarbij de LAG betrokken is. De deelname aan interregionale (LAV.O.04) en transnationale (LAV.O.05) projecten draagt bij tot het vermogen van de LAG om externe inspiratie op te doen en het contact met externe markten te behouden. Bovendien dragen interregionale/internationale contacten bij tot de uitwisseling van ideeën en bevorderen zij de mogelijkheden om nieuwe ideeën te ontwikkelen. Derhalve kunnen de deelname aan interregionale en transnationale projecten en frequente externe contacten van LAG's leiden tot sterkere netwerken, meer strategische betrekkingen en over het algemeen tot betere samenwerking, wat kan worden aangetoond met de gegevens over de kwaliteit van de interacties van de LAG met andere (externe) actoren (LAV.R.03). Hoe intensiever de deelname van een LAG aan andere netwerken, projecten (concrete acties) en internationale contacten, des te waarschijnlijker is het dat zij kan profiteren van de uitwisseling van ervaringen.</p>
<p>Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot wederzijdse ondersteuning en vertrouwen?</p>	
<p>Wederzijdse ondersteuning en vertrouwen: In hoeverre heeft LEADER bijgedragen tot de wederzijdse ondersteuning en het vertrouwen binnen</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met het niveau van wederzijdse ondersteuning en vertrouwen binnen de LAG en de lokale gemeenschap in het LAG-gebied.</p> <p>Twee beginselen van LEADER, de bottom-upbenadering en de gebiedsgebonden aanpak, vormen de basis voor het opbouwen van vertrouwen. De leden van de lokale gemeenschap werken samen bij de voorbereiding van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie, bouwen vertrouwen op in de LAG en ontwikkelen het vermogen om samen te</p>

<p>de LAG en de lokale gemeenschap?</p>	<p>werken, waardoor zij tijdens dit proces gemeenschappelijke doelen kunnen bereiken.</p> <p>Het bestaan van vertrouwen binnen de LAG (LAV.O.06), d.w.z. tussen de medewerkers, het besluitvormingsorgaan en de leden van de LAG, zorgt ervoor dat er minder geschillen ontstaan en dat de geschillen die zich voordoen, sneller worden opgelost. Daarnaast dragen een open dialoog, transparantie van het besluitvormingsproces, de acceptatie van nieuwe visies en de voortdurende monitoring van de activiteiten van de LAG bij tot het ontstaan van sociaal vertrouwen tussen LAG-leden.</p> <p>Een groot vertrouwen van de lokale gemeenschap in de LAG (LAV.R.04) wijst erop dat er sprake is van een betere dialoog, transparantie en coördinatie bij de uitvoering van de activiteiten van de LAG. Een hoog niveau van vertrouwen maakt het ook makkelijker om economische betrekkingen op te bouwen en de economische prestaties te verbeteren.</p> <p>Veranderingen in het vertrouwen van de lokale gemeenschap in de LAG (LAV.I.03) kunnen positief of negatief zijn. Als ze positief zijn, is dat een signaal dat de LAG en haar activiteiten een toegevoegde waarde voor het vertrouwen hebben; als ze negatief zijn, betekent dit dat er verbeteringen nodig zijn om ervoor te zorgen dat de LAG een betrouwbare partij is in het proces van lokale ontwikkeling.</p>
<p>Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot gedeelde mentale modellen en overtuigingen?</p>	
<p>Gedeelde mentale modellen en overtuigingen: In hoeverre draagt LEADER bij tot gedeelde mentale modellen, waarden en overtuigingen?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met het vermogen van de LAG om een gedeelde visie op het LAG-gebied, de territoriale identiteit en gemeenschappelijke doelstellingen, waarden en/of overtuigingen te bevorderen, zowel binnen de LAG als in het LAG-gebied.</p> <p>De betrokkenheid van leden van de lokale gemeenschap bij netwerken en samenwerkingsprojecten vergroot hun gemeenschappelijk inzicht in sociale problemen, evenals hun solidariteit en hun bereidheid om kansarme groepen, vrouwen en jongeren bij samenwerkingsprojecten te betrekken. Hierdoor wordt het gemeenschappelijk sociaal bewustzijn vergroot (LAV.O.07).</p> <p>Bovendien, hoe vaker er sprake blijkt te zijn van gedeelde waarden bij samenwerking en gezamenlijke projecten (LAV.R.05), des te meer mogelijkheden er zijn om de lokale identiteit te versterken en bij te dragen aan een gemeenschappelijke visie op het gebied, de bevolking en de inzetbare middelen. Als een groot aantal deelnemers aan LEADER-projecten en leden van de lokale gemeenschap daarnaast van mening is dat LAG-acties een positieve impact hebben gehad op de lokale identiteit en het imago van het LAG-gebied (LAV.I.04), betekent dit dat de LAG heeft bijgedragen tot de totstandkoming van gedeelde mentale modellen en overtuigingen, en daarmee tot de opbouw van sociaal kapitaal in het gebied.</p>

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehelpdesk voor het GLB (2024).

7.2. Betere governance

Tabel 9. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot lokale governance?

Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot lokale governance?	
<p>Lokale governance: In hoeverre heeft de uitvoering van LEADER geleid tot de vaststelling van door de LAG gecoördineerde en gedynamiseerde processen en mechanismen, die zorgen voor participatieve, transparante en inclusieve besluitvorming en een sterke betrokkenheid van de gemeenschap bij de ontwikkeling en uitvoering van de strategie?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van vier succesfactoren die verband houden met: a) de mate van inclusiviteit bij de besluitvorming; b) de ontwikkeling van administratieve en technische vaardigheden bij de leden, het besluitvormingsorgaan en het personeel van de LAG; c) de uitvoering van dynamiseringsactiviteiten; en d) de communicatie binnen de LAG en met de lokale gemeenschap.</p> <p>De gebiedsgebonden aanpak en het partnerschapsbeginsel van LEADER impliceren dat leden van de lokale gemeenschap via de LAG worden betrokken bij het proces van plaatselijke ontwikkeling. Dit komt tot uitdrukking in de diversiteit van de samenstelling van het besluitvormingsorgaan van de LAG (LAV.O.08). Als de LAG open en inclusief is, kunnen nieuwe leden en actoren van de gemeenschap erbij worden betrokken en kunnen reeds verkozen/benoemde leden van het besluitvormingsorgaan input krijgen van leden van de lokale gemeenschap in het gebied.</p> <p>LAG-processen die de betrokkenheid van de lokale gemeenschap vergemakkelijken (LAV.R.06) zijn een bewijs van het streven van de LAG naar een opener en inclusiever bestuur. Verschillende soorten gegevens kunnen tot verschillende conclusies leiden, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • schriftelijke statuten, die onder meer de zittingstermijnen regelen (bv. roulerend lidmaatschap van het besluitvormingsorgaan), zijn een voorwaarde om nieuwe groepen leden/actoren uit de gemeenschap bij de besluitvorming te betrekken; • algemene vergaderingen vergroten de mogelijkheden voor nieuwe leden/actoren uit de gemeenschap om bij de LAG te worden betrokken en voor reeds gekozen/benoemde leden van het besluitvormingsorgaan om input te krijgen van mensen in het gebied; • door een bredere participatie van verschillende groepen kan de legitimiteit worden versterkt en kan de oplossing van conflicten worden bevorderd door de vroegtijdige integratie van verschillende standpunten;

	<ul style="list-style-type: none"> • ondersteuning van het besluitvormingsorgaan door het personeel van de LAG bij de integratie van nieuwe leden kan leiden tot een betere borging van personen, ledengroepen en aangesloten organisaties in de LAG. <p>Een inclusieve samenstelling van het besluitvormingsorgaan van de LAG en solide processen om de inclusiviteit verder te bevorderen, vergroten de geloofwaardigheid van de LAG, wat tot uitdrukking kan komen in een positiever beeld van de LAG bij de lokale gemeenschap (LAV.I.05).</p> <p>Een doeltreffend beheer van de lokale governancestructuren vereist dat de leden, de besluitvormende raad en het personeel van de LAG over specifieke administratieve en technische vaardigheden beschikken. Deelname aan evenementen op het gebied van capaciteitsopbouw of opleiding, evenals deelname aan de verschillende activiteiten van de LAG overeenkomstig het bottom-upbeginsel van LEADER, zoals het opstellen van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën en beheers- en dynamiseringsactiviteiten (LAV.O.09), leidt tot nieuwe of verbeterde vaardigheden. Gegevens die laten zien dat de administratieve (LAV.R.07) en technische (LAV.R.08) vaardigheden van het personeel, het besluitvormingsorgaan en de leden van de LAG zijn verbeterd, wijzen erop dat de LAG en haar leden beter in staat zijn hoogwaardige ondersteuning aan de lokale ontwikkelingsprocessen te bieden.</p> <p>Dankzij deze verbeterde vaardigheden kan de LAG dynamiseringsactiviteiten uitvoeren (LAV.O.10) waarmee alle lokale belanghebbenden worden bereikt. Als blijkt dat er sprake is van meer dynamiseringsactiviteiten en ondersteuning voor aanvragers en begunstigen (LAV.R.09), is dat een teken dat er meer mogelijkheden zijn om leden van de lokale gemeenschap te motiveren om aan de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie deel te nemen. Hoe doeltreffender de inspanningen van de LAG om lokale belanghebbenden te stimuleren en te motiveren, des te groter zal het aantal nieuwe aanvragers zijn die aan de plaatselijke ontwikkelingsstrategie willen deelnemen (LAV.I.06).</p> <p>Doeltreffende communicatie en dynamisering werken onderling versterkend om ervoor te zorgen dat meer leden van de lokale gemeenschap worden gemotiveerd om met hun projecten deel te nemen aan de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie. Bovendien bieden communicatieactiviteiten, gecombineerd met dynamiseringsactiviteiten, de lokale gemeenschap de kans om te worden gehoord en deel te nemen aan de lokale governance. Als er aantoonbaar meer communicatieactiviteiten op LAG-niveau (LAV.O.12)</p>
--	--

	<p>plaatsvinden en een groter aantal LAG's relevante documenten over hun activiteiten in het kader van de strategische GLB-plannen beschikbaar stellen op hun website (LAV.O.11), zal het percentage leden van de lokale gemeenschap dat zich bewust is van de LEADER-aanpak, de rol van de LAG's en de plaatselijke ontwikkelingsstrategieën toenemen (LAV.R.10).</p> <p>Hoe meer bekendheid er wordt gegeven aan LEADER en de uitvoering ervan, en hoe meer leden/actoren uit de lokale gemeenschap projecten uitvoeren en/of de kans krijgen om de lokale governanceprocedures mede vorm te geven, des te meer zichtbaarheid zal de rol van de EU bij het versterken van de lokale gemeenschappen krijgen (LAV.I.07). Tot slot kan een doeltreffende communicatie over de activiteiten van de LAG en de resultaten van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie ertoe leiden dat de lokale gemeenschap de LAG beschouwt als een geloofwaardige instelling en een katalysator voor lokale ontwikkeling (LAV.I.08).</p>
<p>Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de multi-level governance?</p>	
<p>Multi-level governance: In hoeverre heeft de uitvoering van LEADER geleid tot de totstandbrenging van samenwerkingsprocessen en -mechanismen tussen beheersautoriteiten/betaalorganen, regionale autoriteiten, netwerken en LAG's, op basis van EU-normen, om LAG's slagvaardiger te maken en hun capaciteit op het gebied van besluitvorming, beheer en verantwoording te verbeteren?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de coördinatie en communicatie tussen de LAG en andere governance-niveaus.</p> <p>Het netwerkbeginsel van LEADER houdt in dat LAG's worden betrokken bij verticale besluitvormingsprocessen (multi-level governance of meerlagig bestuur). De mate van betrokkenheid komt tot uitdrukking in het aantal en het soort interacties tussen de BA/het BO en de LAG's (LAV.O.13). Deze deelname aan multi-level governance versterkt de positie van LAG's en vergroot hun besluitvormingscapaciteit. Indien blijkt dat het aantal en de kwaliteit van de interacties tussen de beheersautoriteit, het betaalorgaan en het nationaal GLB-netwerk enerzijds en LAG's of vertegenwoordigers van LAG's anderzijds is toegenomen (LAV.R.11) door verbetering en vereenvoudiging van de systemen, regels en procedures, alsook door activiteiten die de communicatie en coördinatie verbeteren, is dit een aanwijzing van sterkere banden tussen de verschillende bestuursniveaus (LAV.I.09). Dankzij sterkere banden en coördinatie kunnen het personeel van de beheersautoriteit/het betaalorgaan en de LAG's zorgen voor een betere uitvoering.</p>

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

7.3. Betere resultaten en effecten

Tabel 10. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de sterkere hefboomwerking?

Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de sterkere hefboomwerking?	
<p>Sterkere hefboomwerking: In hoeverre zorgt LEADER voor een hefboomeffect?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van twee succesfactoren die verband houden met: a) het stimuleren van aanvullende investeringen of activiteiten in het LAG-gebied die niet rechtstreeks door LEADER worden gefinancierd, en b) de identificatie en motivatie van nieuwe projectpromotoren.</p> <p>Plaatselijke ontwikkelingsstrategieën hebben een hefboomeffect doordat projecten strategisch worden aangestuurd, vergeleken met ad-hocbijdragen aan lokale ontwikkeling (niet in een strategisch kader). Dit hefboomeffect kan blijken uit de extra middelen die in de plaatselijke ontwikkelingsstrategie worden geïnvesteerd als aanvulling op de Elfpo-financiering (LAV.O.14), maar ook uit projecten waarvoor de LAG aanvragen indient bij andere fondsen dan het Elfpo (LAV.O.15), als gevolg van de vaardigheden en capaciteiten die de LAG heeft verworven door haar deelname aan LEADER-activiteiten. Een andere dimensie van aanvullende middelen is vrijwilligerswerk (LAV.R.12), dat door lokale initiatiefnemers en de gemeenschap wordt bijgedragen naar aanleiding van de dynamiseringsactiviteiten van de LAG en de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie.</p> <p>Een andere indicatie van een grotere hefboomwerking is de identificatie en motivatie van nieuwe projectpromotoren. De bottom-upbenadering van LEADER zorgt ervoor dat leden van de lokale gemeenschap worden bereikt die beter op de hoogte zijn van de lokale behoeften. Daarnaast zorgen de dynamiserings- en communicatieactiviteiten van de LAG ervoor dat potentiële begunstigden in de lokale gemeenschap goed geïnformeerd en gemotiveerd zijn om steun aan te vragen. Deze activiteiten kunnen nieuwe projectpromotoren ook helpen hun oorspronkelijke voorstel te verbeteren en/of bijdragen tot een snellere uitvoering van hun projecten (concrete acties). Een toename van het aantal nieuwe projectpromotoren dat door de LAG wordt ondersteund en voor wie financiële steun in het kader van een LEADER-interventie bepalend was (LAV.O.16), wijst op een toegenomen hefboomwerking. De voortdurende inspanningen van de LAG om systematisch nieuwe projectpromotoren te zoeken en te motiveren, kunnen leiden tot een sterkere perceptie bij lokale belanghebbenden dat het vermogen van de LAG om lokale kennis te benutten, is verbeterd (LAV.R.13).</p>

Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten van projecten die goed zijn afgestemd op de behoeften van het LAG-gebied?	
<p>Projecten die goed zijn afgestemd op de behoeften van het LAG-gebied:</p> <p>In hoeverre voldoen de LEADER-strategie en de LAG-acties aan specifieke lokale behoeften en territoriale doelstellingen?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de bevrediging van lokale behoeften en de verwezenlijking van territoriale doelstellingen.</p> <p>De gebiedsgebonden en bottom-up benadering van LEADER zorgt ervoor dat de behoeften van lokale gebieden en gemeenschappen hun weerslag vinden in de plaatselijke ontwikkelingsstrategie. Wanneer dit als uitgangspunt wordt genomen, zal de uitvoering van projecten (concrete acties) door verschillende promotoren (LAV.O.17) die beter op de hoogte zijn van de wijze waarop de beschikbare lokale middelen kunnen worden gebruikt om in de vastgestelde behoeften te voorzien (LAV.O.18), leiden tot een groter percentage projecten dat de beschikbare territoriale middelen benut en voorziet in de specifieke behoeften van het LEADER-gebied (LAV.R.14). Hoe meer projecten worden uitgevoerd door verschillende promotoren die de sterke punten van het gebied benutten, des te duidelijker het is dat de LEADER-aanpak de identiteit van de gemeenschap bevordert (LAV.I.10).</p>
Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten van projecten met innovatieve elementen op lokaal niveau?	
<p>Projecten met innovatieve elementen op lokaal niveau:</p> <p>In welke mate zijn LEADER-projecten innovatief in de lokale context?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de invoering en verspreiding van innovaties in het LAG-gebied.</p> <p>Het innovatiebeginsel van LEADER zorgt ervoor dat op lokaal niveau verschillende soorten innovaties (bv. sociale innovatie, technologische innovatie, procesinnovatie, innovatie van diensten) worden geïmplementeerd. Bovendien zorgen de beginselen van netwerkvorming en territoriale samenwerking ervoor dat de deelname aan verschillende netwerken en projecten voor territoriale samenwerking als inspiratiebron voor nieuwe ideeën kan dienen, die op hun beurt kunnen worden omgezet in innovatieve lokale projecten. Deze komen tot uitdrukking in het aantal projecten dat innovatief is in de lokale context (LAV.O.19). Als blijkt dat er sprake is van een groter aandeel innovatieve projecten als gevolg van de LEADER-aanpak (LAV.R.16), is dat een indicatie dat LEADER beter in staat is op lokaal niveau innovatie tot stand te brengen (LAV.I.11).</p>
Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten van duurzame projecten?	
<p>Duurzame projecten:</p> <p>In hoeverre leveren LEADER-projecten duurzame resultaten op?</p>	<p>Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de duurzaamheid van de projectresultaten.</p> <p>De gebiedsgebonden en bottom-up benadering van LEADER bevordert projecten die territoriale kenmerken en lokale kennis benutten en een groter duurzaamheidspotentieel hebben, in economisch, ecologisch of sociaal opzicht (LAV.O.20). Als blijkt dat projecten zijn verbeterd door</p>

	overleg met de LAG (LAV.R.17) of door lokale actoren als duurzamer worden beschouwd vanwege de aanwezige kennis van de lokale omstandigheden (LAV.R.18), kan dit een indicatie zijn van de inspanningen van de LAG om de beoogde duurzaamheid van door LEADER gefinancierde projecten en de effecten ervan te vergroten.
Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten van projecten die de banden tussen lokale actoren bevorderen?	
Projecten die de banden tussen lokale actoren bevorderen: In hoeverre bevordert LEADER banden tussen actoren (bv. door middel van partnerschappen, netwerken, gezamenlijk uitgevoerde projecten en andere samenwerkingsverbanden) die zonder die samenwerking niet zouden hebben bestaan?	Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de bevordering en uitvoering van samenwerkingsprojecten. Het partnerschapsbeginsel en het beginsel van multisectorale samenwerking van LEADER zorgen ervoor dat de voordelen van projecten breder worden verspreid, via de netwerken van partners. De correcte toepassing van de geïntegreerde, multisectorale aanpak en samenwerking kan bijdragen tot het ontstaan van concrete en functionele banden tussen plattelandsactoren en tot synergieën op projectniveau en tussen de LEADER-belanghebbenden die bij verschillende projecten betrokken zijn. Deze komen tot uitdrukking in een groter aantal projecten die naar synergie streven (LAV.O.21). Hoe meer gezamenlijke, sectoroverschrijdende projecten worden uitgevoerd, des te waarschijnlijker het is dat LEADER de banden tussen leden/actoren uit de lokale gemeenschap versterkt in de vorm van netwerken, partnerschappen, gezamenlijk uitgevoerde projecten en andere samenwerkingsverbanden (LAV.R.19).

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

7.4. Structurele veranderingen

Tabel 11. Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de capaciteit van LEADER om structurele veranderingen in het LAG-gebied teweeg te brengen?

Waarmee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot structurele veranderingen?	
Structurele verandering: In hoeverre leidt de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie door de toepassing van de LEADER-methode tot structurele veranderingen in het LAG-gebied?	Deze evaluatievraag wordt beantwoord aan de hand van een succesfactor die verband houdt met de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie met behulp van de LEADER-methode. Hiermee wordt gemeten in welke mate er structurele veranderingen in het LAG-gebied teweeg worden gebracht door POS-projecten uit te voeren met de LEADER-methode en de gecombineerde meerwaarde die dit biedt. Hiervoor wordt impactindicator LAV.I.12 gebruikt. Dit is een vraag die betrekking heeft op het impactniveau, zodat alleen een impactindicator geschikt is om deze te beantwoorden. De impactindicator stelt door middel van een kwalitatieve enquête vast wat de mening van belanghebbenden is over de mate waarin de gecombineerde projecten van de LAG hebben bijgedragen tot de verschillende dimensies van de

	<p>plaatselijke ontwikkelingsstrategie: de economische, sociale, ecologische/ruimtelijke en horizontale aspecten. Om de resultaten van deze indicator te begrijpen, is het belangrijk om eerst vast te stellen wat de specifieke dimensies zijn die onder de plaatselijke ontwikkelingsstrategie vallen.</p> <p>Hoe hoger de waarde van deze indicator, hoe groter het gecombineerde vermogen van de componenten van de meerwaarde van LEADER om structurele veranderingen in het LAG-gebied teweeg te brengen met betrekking tot de specifieke dimensies van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie. Uit de individuele antwoorden op de enquêtevragen kan ook worden opgemaakt in hoeverre LEADER specifiek bijdraagt aan bepaalde soorten structurele veranderingen in het onderzochte LAG-gebied.</p> <p>Bovendien kan aanvullende informatie in de vorm van beschrijvende statistieken (mits beschikbaar op lokaal/regionaal niveau) die belangrijke structurele veranderingen met betrekking tot bijvoorbeeld de bevolking, werkgelegenheid/werkloosheid of armoede/sociale uitsluiting weergeven, helpen om de met impactindicator LAV.I.12 verkregen informatie verder te contextualiseren.</p> <p>Bij de interpretatie van de resultaten moet er echter rekening mee worden gehouden dat structurele veranderingen niet altijd even gemakkelijk kunnen worden toegeschreven aan de meerwaarde van LEADER, omdat ook andere factoren een rol kunnen spelen.</p>
--	---

Bron: opgesteld door de Europese evaluatiehulpdesk voor het GLB (2024).

EU CAP Network *supported by*

European Evaluation Helpdesk for the CAP
Rue Belliard 12, 1040
Brussels, Belgium
+32 2 808 10 24
evaluation@eucapnetwork.eu

Funded by
the European Union